

MAGYAR TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR

KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYBÓL

V.

ILONA KIRÁLYNÉ.

TÖRTÉNETI DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN.

IRTA

ENDREI ZALÁN.

Ára 2 korona.

BUDAPEST.

KIADJA A M. TUD. AKADÉMIA.

1899.

TÁJÉKOZÁSÚL.

Túzberki Kóczán Ferencz 1887. jun. 6-án kelt alapító levelében 12,000 forint alapítványt tett oly czélból, hogy kamatjából 100 drb arany adassék évenként a pályatársai közt legjobb történeti színmű szerzőjének és 2000 frtot, melynek évi kamataiból e pályázat bírálói díjaztassanak.

Ehhez képest az akadémia évenként a pályázó színművek tárgykörét akkép jelöli ki, hogy e korok kisebb korszakokban, az ősmondákon kezdve, az egész magyar történelmet felöleljék 1848-ig. Csak akkor áll szabadságában az akadémiaának, korszak kijelölése nélkül is, általában magyar történeti színművekre tűzni ki a jutalmat, ha a korszakok chronologiai rendben egyszer már kitűzettek.

A színművek lehetnek tragédiák, vígjátékok és középjajú drámák; a mondai alapon írt színművek ép úgy nincsenek kizárva a pályázatból, mint a csak történeti háttérűek. Súly fektetendő a színszerúségre, a verses forma előnyeül tekintetik a műnek hasonló vagy közel hasonló társak fölött.

A jutalom a viszonylag legjobb műnek is mindigkiadatik, még pedig megosztatlanúl. Ha egyetlen pályamű sem érkezik, a ki nem adott jutalom a következő évihez csatoltatik.

Ha valamelyik évben a jutalom, sikerültebb pályaművek nem létében, oly színműnek adatnék ki, mely a bírálók véleménye szerint nem áll irodalmi színvonalon, ugyane tárgykör mindaddig újra kitűzendő, míg a jutalmat oly színmű nem nyeri, mely megüti az irodalom színvonalát.

Ha már négy-öt oly színmű jutalmaztatott, melyek legalább az irodalom színvonalán állanak, *Magyar történeti színműtár a Kóczán-alapítványból* cím alatt egy gyűjtemény indítandó meg (I., II., III. stb. kötet megjelölésével a címlapon), melyben az így jutalmat nyert színművek ki-

MAGYAR TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.

V.

MAGYAR
TÖRTÉNETI SZINMŰTÁR.

TÚZBERKI KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

V.

ENDREI ZALÁN, ILONA KIRÁLYNÉ.

BUDAPEST.

1898.

ILONA KIRÁLYNÉ.

TÖRTÉNELMI TRAGÉDIA ÖT FELVONÁSBAN.

IRTA

ENDREI ZALÁN.

Jelige: a gyűlés minden végzésein a főúri
hatalom elleni szellem lengett, de a tör-
ténétírás csak töredéket jegyzett fel

PULSZKY FERENCZ.

KÓCZÁN FERENCZ ALAPITVÁNYÁBÓL

KIADJA A M. TUD. AKADÉMIA.

BUDAPEST.

1898.

A színházakkal szemben kézirat.

★

E tragédia az 1895-iki Kóczán-dijra pályázott. A bírálati jelentés megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1896-ik évi folyamának 24—38. lapjain.

Személyek.

II. (vak) Béla, Magyarország királya.

Ilona, neje.

Géza, Magyarország trónöröklő hercege (12 éves).

Belus bán.

Radnoth, udvarispán.

Horláth, udvarmester.

Párdán

Uroz

Szobor

Gyula

Rogoz

Kiszely

Gálszéch

} főurak.

Zila, Gálszéch leánya.

Idvor

Csorna

} nemesek.

Benő vitéz.

Dömös lovag.

Leszlávor, görög követ.

Tódor

Jász

} királyi apródok.

Orvos.

I-ső

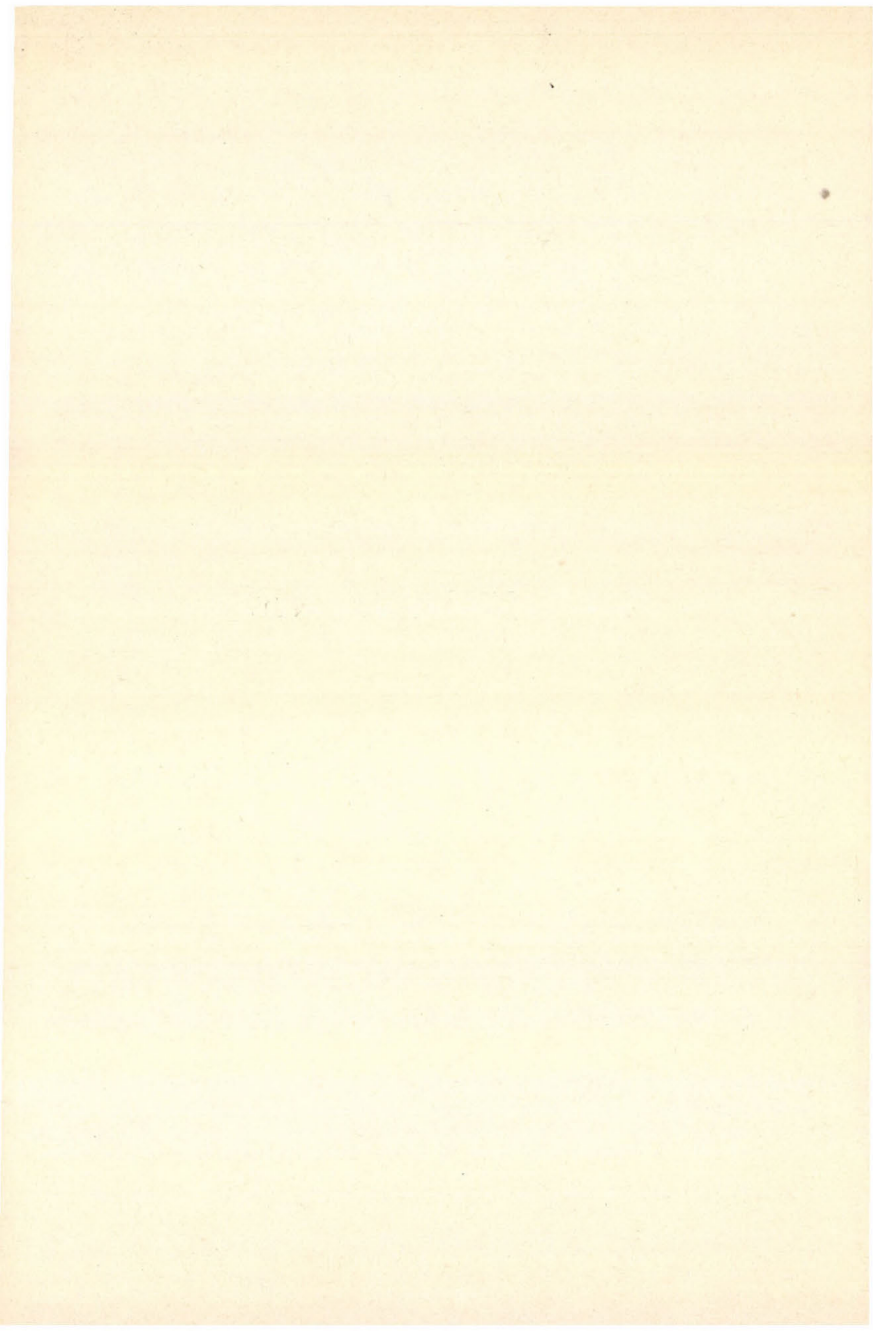
II-ik

} szolga.

Főurak, vitézek, nemesek, udvarhölgyek, apródok,
katonák, harsonások.

Idő: a XII. század első fele.

ILONA KIRÁLYNÉ.

ELSŐ FELVONÁS.

Terem a királyi palotában. Balra elől trónszék, ezzel szemben jobb oldalt magas ablak, mellette karosszék.

I. JELENET.

Tódor és Jász.

(Jönnek hátulról baloldalt.)

TÓDOR.

Vegyülj csak el vitézeink közé
És jól figyeld meg minden léptemet,
Majd láthatod, mi sok dolog akad.
Hol itt, hol ott vagyok és súgva ejtek
Egy-egy rövidke szót, a melyre választ:
Igent, nemet — vagy egy tekintet ad,
Vagy észrevétlen könnyed mozdulat.
De én megértem a jelek szavát
S viszem a hölgy, a lányka választát.
Milyen büszkén tekintek a királyra,
Azt képzelem ilyenkor én, hogy itt

A legnagyobb tiszttem van én nekem ;
 Mert annyi ifjú lélek boldogsága
 S sziveknek titka van kezembe téve.
 Bár meg sem látnak néha a nagyok,
 De Szivországban én nádor vagyok.
 E tisztemet hűebben teljesítem,
 Mint bármi mást, de hát nem ok nélkül ;
 Először lelkesít is a tudat,
 Hogy annyi szívnek titkát ismerem,
 De aztán pártfogolnak is, de hogy !
 Hölgyek, leventék egyként szólnak értem,
 S a sok emlék-ajándék, mit kapok,
 Irigyenék királyi hercegek !
 Megláthadd majd, egy diszes kardkötőm van,
 A legszebb udvarhölgy gyöngyözte ki.

JÁSZ.

De bátya, jól vigyázz tisztedre, mert,
 Ha mától én is itt apródkodom,
 Tisztedre, mely irigylendő nagyon,
 Versenytársad leszek, de nem haragszol ?!

TÓDOR.

Oh kedves öcs ! Ne félj, mi több, még én
 Leszek te érted a kezes és tiszttem
 Megosztva bár, de közösen viseljük,
 S szeretnek mindkettőnket egyaránt.
 Növelik egymás értékét a társak !

JÁSZ.

Jelen esetben én nyerek csupán,
Sőt néked baj vagyok, gondod leszek;
Tudom aggódni fog gyakran szived,
Ha nem leszek melletted, drága bátya,
De azt ígérem már előre is,
Tanácsod nélkül semmit sem teszek
És engedelmes, jó öcséd leszek!

TÓDOR *(megöleli)*.

Te jó fiú!

JÁSZ.

Mikor jön a király?

TÓDOR.

Kevéssel dél előtt.

JÁSZ.

E szertartás

Mindennapos?

TÓDOR.

Nem az. Úgy volna rendjén.
De megesik az, hogy tíz nap mulik el,
Míg a király itt egyszer megjelen.
Szegény király! Nem is csodálkozom,
Hisz nincsen egy a fő urak között,
A kit szeretne, inkább féli őket.

JASZ.

Mert vak, talán azért ilyen?

TÓDOR.

Lehet;

Sokkal gyengébbnek érezi magát,
Sem hogy merészen szembeszállva vélők,
Ne félhetné, hogy vesztes ő lehet.
Úgy elhatalmasodtak az urak,
Hogy a király kezökben báb csupán
S játsznak vele kényők s hasznuk szerint;
Nincs is bizalma senkiben, csupán
Nejében, Ilonában.

JÁSZ.

A királyné?!

Mondják, hogy szép nagyon!

TÓDOR.

S mi több, eszes

A mi üdvöst cselekszik a király,
Az mind, de mind királynénk érdeme.

(A királyné belép jobb felől.)

II. JELENET.

Tódor, Jász és a Királyné.

TÓDOR.

Ez ő!

JÁSZ.

Ez a királyné?

TÓDOR.

Az!

KIRÁLYNÉ.

Tódor!

TÓDOR.

Parancsoljon felséges asszonyom!

KIRÁLYNÉ.

Belus bán jöjjön tüstént, várom itt!

TÓDOR *(súg Jásznak).*

Maradj.

KIRÁLYNÉ *(elgondolkozik).*

Belus? igen Belus, ez lesz az ember.
 Eszes, meg hű s szive mindég helyén.

(Észreveszi Jászt.)

Ki vagy fiú? királyi apród és
 Én még nem láttalak. Mi a neved?

JÁSZ.

Tódornak öcsese, Jász vagyok, királyné!
 Atyám várából tegnap érkezém
 S ma van először rajtam e ruha.

KIRÁLYNÉ.

Diszére válj, ügyes fiúnak látszol.
 Nos, rajta hát, vigyed parancsomat:
 A mig Belus bánnal tanácskozom,
 Ne merjen senki megzavarni itt!

(*Jász meghajlik, el.*)

KIRÁLYNÉ (*utána néz*).

Csinos fiú! Szép faj ez a magyar
 S áldott a földje is s mégis!

(*Radnoth lép be balfelől.*)

III. JELENET.

Királyné és Radnoth.

(*Radnoth a köteles tisztelet jelével és hangján üdvözlí
 a királynét.*)

Királyné!

(*Tovább akar menni.*)

KIRÁLYNÉ

(*utána szól, elfojtott harag érzik hangján.*)

Radnoth!

RADNOTH.

Királyné, mit kívánsz?

KIRÁLYNÉ.

Radnoth!

Harmadszor megszegéd tilalmamat.

Nem féled hát a boszuló hatalmat...

Mit vakmerőn kihívott úri gőggöd,

Megsértve újra rangom büszkeségét?!

RADNOTH *(nyugalommal, göggel).*

Mindannyiszor meg kell tilalmad szegnem,

Mikor fontos, nagy érdek arra készít.

Nem félem én a boszuló hatalmat,

Radnoth nem fél a földön senkitől!

Magyarországon vannak ily urak.

Külföldi ezt nem ismeri, lehet!

TÓDOR.

Belus bán!

RADNOTH.

Úgy én távozom, királyné! *(El.)*

KIRÁLYNÉ.

Jöhet! *(Tódor el.)*

IV. JELENET.

Királyné és Belus.

BELUS.

Parancsoltál felséges asszonyom !

KIRÁLYNÉ

(izgatott, Belusnak igent int; elfojtja indulatát, gondolkozik, hogyan is kezdje).

Mondd, jó rokon, hogy tetszik udvarunk ?

BELUS.

Én nékem nem lehet okom panaszra.
 Magamra érte : jól ; de hát neked
 Királyné, kérdeném ?

KIRÁLYNÉ.

Rosszul Belus !

Sehogy se' tetszik, máskép láttam én,
 Máskép otthon s máskép Byzanczban is.
 Minálunk fejdelem a fejdelem
 És a byzanczi császárt udvara
 Uralja, mint félistent, trónusán.
 Míg itt egy úr, mert főrangú nemes,
(fokozódó haraggal)

Parancsaim fitymálva megszegi ;
 De már ma napja jött, hogy megtoroljam !

BELUS.

Mi az királyné, szólj, ily ingerülten?!

KIRÁLYNÉ.

Figyelj, mert várom majd helyes tanácsod.
 Tudod te is, hogy néha a király
 Mily szenvedő, fejszaggatás kínozza.
 Eltiltom, hogy ilyenkor bár ki is,
 Akár magán vagy állami ügyekben,
 Zavarni merje és parancsomat
 Radnoth már harmadízben megszegé.
 De Istenemre nem tűröm tovább!
 Hallottam azt is, néha mit beszél:
 «Egy szerb asszony, mit érti az, hogy a
 Magyar szokás milyen és néki nem
 Parancsol!» — Oh vigyázz, Radnoth uram!
 Lehet, hogy a magyar szokást nem értem,
 Hanem a szerbet annál jobban ám!
 Görög udvarban felnőtt szerb leány,
 Az tudja, hogy kell bánni ily urakkal.
 Radnoth uram nagyon fennen beszél,
 Nagyon magasra tartja fel fejét;
 De én leüttetem!

BELUS.

Királyné!

KIRÁLYNÉ.

Szólj!

Mondd, hű rokon, hogy mit tegyek? — Ez a
 Radnoth nagyon ért hozzá, hogy lehet
 Parancsaimat fel se' vennie,
 Királyával kedvére játszani.
 Nagyon hatalmas lett már udvarunkban;
 A trónt nem féli úgy a környezet, mint őt,
 S hozzá modortalan példája hat
 És egyre vakmerőbb az uri had.
 De nem tűröm tovább üzelmeit
 És a király legyen úr és király
 S büntesse meg ki véle szembe száll!
 Felháborult vagyok és nem tudom,
 Hogy mit tegyek, kérlek Belus, tanácsolj!

BELUS.

Radnoth hatalmát félik és irigylük
 És sanda szemmel nézi őt nem egy:
 Ki tőle függ, a ki helyére vár...
 Szóval szeretnék már nagyon sokan,
 Hogy ő hatalmassága bukják, nos hát
 Vádoljad engedetlenségeért
 S kérd büntetéseül a száműzést,
 És egy se' lesz, ki érte szót emel.
 Száműzzed várába udvarodtól;
 E vágással megoldnál több csomót:
 Első, hogy legfájóbban büntetted,

Az udvar meg titkon örülni fog.
Személyétől könnyű szerrel szabad vagy
És a királyi szék tekintélyét
Emelni fogja.

KIRÁLYNÉ *(hirtelen).*

Úgy?! Igaz, legyen!
Ez jó tanács és élek is vele.

(Elgondolkozva.)

Tekintély!... Oh! igen, ez az... ez az!
Hidd el, Belus, szeretem e hazát.
Mikor behoztak ez országba és
Királyné lettem, Béla hitvese,
Ugy érzém, e honnak anyja lettem;
Királyné és király is egy személyben.
És hidd, úgy lelkesít a gondolat,
Tán küldetésem van e trónon itt:
Vezetni, kormányozni e hazát,
Az Árpád-vérnek újabb sarjat adnom,
És a királynak boldogsága lennem.
Szegény király!... szegény világtalan.
Tudom, tenéked mindened vagyok;
De hogyha azt kell látnom untalan,
Hogy a király tekintélyét miként
Csorbitja, sérti annyi főnemes,
A lelkes érzés úgy lehangolódik.
Azt hittem én, mikor e honba jöttem,
Hogy a magyar trón oly erős, hatalmas

Még külhatalmak is rettegve félik.
 És ím, az udvar egy-egy főurat
 Jobban félik, mint a királyt magát.

(Elkeseredéssel.)

Hidd el, Belus, ha tudnék bármi eszközt,
 Melylyel e gőgös főurak hatalmát
 Megtörni bírnám s kényszeríthetném,
 Hogy a király szavát tisztelve féljék,
 Én megragadnám, volna bármilyen!
 Körültekinthetek és nincs sehol
 A régi nagyság, régi fény, erő.
 Lent Szerbiában, lány koromba' még,
 Hallottam Kálmán, László fénykoráról,
 A hős, szentlelkű Lászlónak hírét
 — Tudom — Európaszerte ismerék.
 Kálmán alatt oly nagy volt a magyar, hogy
 A tenger is hirdette nagy hatalmát
 S gőgös Velence meghajtá nyakát...
 Ma ennek nincsen itt sehol nyoma;
 A fény, a régi nagyság mind oda.

(Lelkesül.)

Ha mult idők emléke lelkesít,
 És érzem azt, hogy bennem van erő
 A régi fényt idézni újra fel,

(Elkomorodva.)

Tekintetem a főurakra téved
 S levésekor meghal a gondolat.
 Útját szegik a gőgös főurak.

Belus! te hű rokon vagy és szeretsz,
Te rád számítok, hogy segítsz a harcban,
Ha melyet kezdenék a főekkel szemben.

BELUS.

Kardom, karom, az életem tied,
Parancsolj, ints, én az szerint teszek.

KIRÁLYNÉ.

«Kevés erőhöz sok fortélyt vegyünk».
Mondják atyám honában, Szerbiában.
Nos, rajta hát Belus, mi így tegyünk!
Nem vagy hívem, a látszat ezt mutassa.
A főurakkal tarts, mindég velők,
Egy szóval is ne tégy te ellenök;
De beavatva minden dolgaikba,
Majd alkalmas tervet kovácsolunk,
Kilessük és kivárjuk, hogy mikor jó
A várt, a kedvező percz, pillanat,
Hogy rajtok ütve megtöröm hatalmuk.
Megérzik akkor majd a Fők, Nagyok,
Hogy én királyné s szerb leány vagyok.

BELUS.

Királyné bennem bizhatol, vérünk
Közös, eszünk járása is hasonló.
Elmondhatom, hogy a szívem magyar,
A mint te is mondtad magadról azt.

Szeretem ez országot igazán
 És kész vagyok segíteni ügyén,
 A mennyire erőmből telhetik.
 Helyes az út, a melyre lépsz, királyné,
 Használjuk fel fajunk előnyeit
 És törjük meg fortélylyal az erőt.
 Im esküszöm, hogy én híved vagyok!

KIRÁLYNÉ *(kezet nyújt).*

Hiszem, tudom s hálás szívvel veszem.
 És meg se' bánod, azt ígérhetem.
 Ég áldjon!

BELUS.

Téged s léptidet, királyné!

(Királyné hátul balra el.)

BELUS.

Oh ez királyi nő, valóban az,
 És férfi-lelke van, szolgáljuk őt!

(El hátul jobbra.)

V. JELENET.

Zila, Tódor majd Benő.

ZILA

(jön balról, körülnéz, látja, nincs ott senki, jobb oldalt kiszól).

Tódor!

TÓDOR (*jön gyorsan*).

Kisasszony, mit parancsolsz ?

ZILA.

Menj

És hívd Benő leventét, mondd neki,
Hogy várom itt, sietve jőjjön.

TÓDOR.

Rögtön ! (*El.*)

ZILA (*egyedül*).

Oh mennyi gondot adsz nekem, atyám !
«Mi így terveztük». Hát miért tervezték !
Könnyű atyámnak mondani, hogy ők
Úgy tervezék. Nekem nem tetszik tervök.
Atyámnak az bizon mindegy lehet,
Ez a levente, vagy az a vitéz ;
De nem nekem.

BENŐ (*jön jobb hátulról*).

Szerelmem, szép Zilám,
Im itt vagyok.

ZILA.

Oh baj van, jó Benő !

Kiszely és atyám azt tervezik,
Nem tervezik, el is határozzák,
Kiszelynek fiával egybekeljek.

A mint atyám várába visszatér,
Kitűzi majd az esküvőnek napját.

BENŐ.

Nem azt! Bármit kockáztatok meg inkább,
De azt nem engedem s lesz mód reá,
Hogy megmásítani birjam szándokát.

ZILA.

Én azt hiszem, tudom is, mit tegyünk.
Előbb gátoljuk meg, hogy engemet
Atyám innen várába elvigyen.
Ha itt maradhatok, megnyerve minden,
Ha nem előbb, utóbb; de azt tudom,
Ha most visz el atyám, úgy nincsen mód,
A melylyel terve megmásiható!
Cselekvésben, tudod, mi gyors atyám,
A mit kimond, mint elhatározást,
Abban nem tűr tovább halasztgatást.
Mindenre kérlek, kedves jó Benő,
Egyetlen szót se ejts te most ügyünkben.

BENŐ.

De hát mi szándokod, szivem, beszélj!

ZILA.

Megkérem a királynét lépne közbe,
Hogy az atyám várába ne vihessen,

Kivánja, hogy az udvarnál maradjak.
 E pár napon legyünk nagyon vigyázók,
 Mert hogy ha sejtené csak az atyám,
 Hogy a szívem köt engemet ide,
 Hiába lenne a királyi szó,
 Tudom, eltépne tőled édesem,
 Pedig örök kötés fűz hozzád *(a szívére mutat)* itt bent.

BENŐ.

Szerelmem, édes szép Zilám, ne félj!
 E két szívet eltépni nem lehet.
 Előlem el nem rejthet az atyád,
 Lerontom érted vára kőfalát.
 Volnál elrejtve sűrű rengetegben,
 Vagy égre nyúló sziklás bérceztetőn,
 Hová nem ér a hajnal bibora,
 Elmennék érted, angyal, bárhova!

(Kéblére vonja, szünet.)

TÓDOR *(belép).*

Vigyázzatok!

BENŐ.

Isten veled szívem!

ZILA.

Ég áldjon én leventém. *(El bal hátul.)*

BENŐ (*Tódorhoz*).

Hű Tódor!

(*Kezet fog Tódorral.*)

És még minapról úgy emlékezem,
Hogy pej lovam nagyon tetszik neked.
Jó Tódorom, a pejlovam a tied! (*El jobbra hátul.*)

TÓDOR.

A pej! (*Fokozódó örömmel.*)

A pej! Futok hozzá legott! (*El.*)

VI. JELENET.

Uroz, Szobor.

(*Jönnek jobb hátul.*)

UROZ.

Volt én nekem egy kedves emberem,
Simon nevű bátor vitéz legény.
Nyers volt egy kissé, durva is, igaz;
De hű legény volt és nagyon szerettem.
Királyi várterületen Simont,
Valami kis viaskodás miatt,
A várispán — mily önkény — elfogatja,
Törvényt ül az én emberem felett,
Itél és végrehajtja vakmerőn.
De nem tűröm az ily önkénykedést,
Elégtételt kívánok fényeset,
Elégtételt magától a királytól.

SZOBOR.

Hiszed, hogy megkapod? Király nevében
Itélt az ispán embered felett.

UROZ.

Hogy megkapom-e? Még kérdezheted?... Kell!
Király nevében, mondod? Nos?!... Talán
Én főrangú nemes vagyok még mindég!!
Uroz vagyok s egy várispán szava,
Ha tiszser is király nevében szól,
Ne merjen a jogomba vágni s mert
Királyi ember sértett meg csunyán,
Király adhat elégtételt csupán.

(Ez alatt már gyülekeztek az urak és hölgyek.)

SZOBOR.

E sérelem sért minden főnemest.

(Beszélgetve hátra vonulnak a többiekhez.)

VII. JELENET.

Előbbie. Gálszécs, Kiszely.

(Jönnek balról beszélgetve.)

KISZELY.

Ez mind igaz, de jó az én szemem,
S úgy gondolom, Zilának nincs inyére.

GÁLSZÉCH.

Ne hidd te azt. — Ládd, én, ha vén nem is,
 De már idős vagyok s nem tudhatom,
 Hogy melyik mára nem lesz holnapom,
 És birtokom ez óriás vagyon,
 Csupán ágbirtok és ha meghalok,
 Utánam a királyra visszaszáll.
 Lányomra így csak Széchtorney maradna.
 De hogy ha férjhez ment a lány, míg élek,
 Kieszközlöm, *(a bizonyosság mosolyával)* nyugodt le-
 hetsz felőle,
 Hogy lányom nyerje minden birtokom.
 Jobban fél tőlem a király, hogy ezt,
 Ha férjhez megy leányom, megtagadná,
 De mint leánynak ő se' teheti.
 Ezért kívánom férjhez adni őt.

KISZELY.

Nem tudhatám, úgy hát helyes sietned.
 És két erős törzsből lesz egy hatalmas.
 Csakis ez a helyes törekedés.
 Hiszen csak önerőnkben bizhatunk,
 És biztosan saját hatalmunk véd csak.

TÓDOR *(jelent)*.

Jön a király! Helyökre főurak!

VIII. JELENET.

*Uroz, Szobor, Gálszéch, Kiszely, Tódor,
Király, Királyné, Belus, Radnoth, Benő,
Gyula, Párdán, Rogoz, főurak.*

(A király a királyné által vezetve jön.)

MIND.

Üdv! Hódolat!

(A király a trónszékbe ül, pár pillanatig csend.)

II. BÉLA KIRÁLY.

Köszöntlek híveim!

Több napja már nem voltam köztetek,
Ez készítetett, hogy itt ma megjelenjek;
De kérlek, jó urak, rövidesen
Mondjátok el panasztokat, ha van,
Vagy érdemes kérelmeket s mind azt,
A mi királyi döntésemre vár
S én, mint lehet, hamar megoldom azt.

PÁRDÁN *(olvas)*.

Első: Uroz panaszt tesz Guthy ellen.

KIRÁLY.

Mert Guthy megölette emberét?

UROZ.

Igen, király, ez súlyos sérelem.

KIRÁLY.

Szavammal és jogával élt Guthy
És én ép úgy ítéltem volna el
Simont.

UROZ.

Uram! nem Guthy a király,
Simon pedig az én legényem volt,
Egy főnemesnek harczos embere.

KIRÁLY.

Jövőben nem lesz így, elrendelém.
Ha lesz talán hasonló ily eset,
Magam ítélkezem.

UROZ.

Mit ér nekem?!

Ez visszaadja nékem emberem,
Ki annyinál volt kedvesebb nekem?
A rendelet pótolja veszteségem?
Az embered sértett meg főnemest;
Király, te adj elégtételt, helyest.

KIRÁLY.

Hogyan, elégtételt kívánsz? Miért?

UROZ.

Csak nem hiszed, hogy ily nagy sérelem
Helyes elégtétel nélkül maradhat.

Saját peres ügyemben járt Simon
 A várispánnál és ez vakmerőn
 Megöleté s te kérddheted, miért,
 Hogyan lehet elégtételt kívánnom?
 Ez nemcsak sérelem, de veszteség;
 Ha végig nézem hős dandáromat,
 Nem láthatom legkedvesb emberem.
 Hiába jár körül tekintetem,
 Hiába állnak délczegen körültem,
 Hiányzik az, a kinek úgy örültem;
 De látom újra-újra szüntelen,
 Hogy mennyit vétett Guthy ellenem.

SZOBOR.

És Guthy nem Urozt sértette csak,
 De mind a főnemeseket vele,
 Elégtételt ha nem nyer tőled ő,
 Csak újra megsértesz mindannyiunkat.

KISZELY.

Ha láttad volna többi nagyjaid,
 Minő haraggal villant meg szemök,
 Midőn Uroz sérelmit elbeszélte,
 Ha láttad volna akkor arcukat,
 Vagy némelyiknek a tekintetét,
 E nagy sérelmet úgy megértenéd.

KIRÁLY.

Ha látnék! . . . Oh ne szólj előttem így!

(*Indulattal.*)

Ha látnék jó urak . . . elmondhatom,
Nem volnék megkötözve, tehetetlen,
S látnék nagyon sok más sérelmet is,
Megorvosolnám, megtorolnám őket.

UROZ.

Uram király, ha tán azt gondolod,
Hogy ez nem súlyos, bántó sérelem —

(*Félbe szakítja beszédét más hangon kezdi.*)

Talán királynénk mondta ezt neked,
Téves tanácsot nyertél, jó király!
Királynénk ezt meg nem ítélheti,
Szokásainkat ő nem ismeri,
S így azt sem, hogy mi sértheti szivünket.
De én ismételem Szobor szavát,
Ha nem nyerek elégtételt, királyom,
Velem együtt megsérted nagyjaid
És ehhez nincs jogod s nem tűrjük el.

KIRÁLYNÉ (*magában*).

A trónnal így beszélni, ez galádság!

KIRÁLY.

De hát minő elégtételt kívánsz?

BELUS.

Kárpótolást talán, uram, király!
Talán értékes adomány lehetne,
Mely képletes jele és záloga:
Ha hogy királyi ember sért nemest,
Királya nem egyértelmű vele
S így meg nem sérti főnemeseit.

GÁLSZÉCH (*Kiszelyhez*).

Nem is tudtam, hogy Belus emberünk.

KIRÁLY.

Jó, hát legyen, csak nem tudom, mikép!
Halljunk hát jó tanácsot.

BELUS.

Azt hiszem,
Hogy az a szóban forgó két falu,
A mely miatt járt Guthynál Simon,
Talán kiengesztelhet, hős Uroz.
Ajándokozd tehát e két falut
Uroznak, mint vitéze vérdíját.

UROZ (*magában*).

Helyes, szivemben olvasott a bán.

BÉLA.

Nos hát Uroz, hogy békesség legyen,
Ha kell, legyen tiéd a két falu.

UROZ.

E két falu csak régen kért jogom,
De az elégtételt jelképezi
És mint ilyen^t veszem.

KIRÁLYNE *(magában)*.

Hazug!

KIRÁLY.

Tehát

A két falu Uroznak birtoka.

KIRÁLYNÉ *(magában)*.

Ezért volt hát a nagy hang s buzgalom.

KIRÁLY.

Tovább!

PÁRDÁN.

Rogoz!

ROGOZ.

Tudod, uram király,
Mi veszteségek értek engem itt.
Az egyik búval tölti el szívem,
Másik megfosztott annyi sok javamtól.
Engedd uram, hogy elmehessek innen,
Az ősi várba vágyom újra vissza.

KIRÁLY.

Távozzhatol.

ROGOZ.

És kárpótlásomul
Adj négyezer darab aranyt nekem.

KIRÁLY.

Mit? Négyezer darab arany?

ROGOZ.

Ez mind

Csekélység veszteségeimhez képest,
Ha láttad volna drága kincseim,
Egy országrészszel is felértenek,
Szemet kápráztató sok drágaság volt.
Kiváratodra jöttünk udvarodhoz,
Kiváratod volt annak az oka, hogy
Haramiák zsákmánya lett a kincs.
Ha nem hívsz, udvarodhoz nem jövünk,
S váramból nem hozom le kincseim.
Uram király! két óriás szekér
Arany, ezüst, ötvös-művet szállított.
Láthattad volna csak! Nem mondanád
Csodálva: négyezer darab arany!
Jogos ilyen kárpótolást kívánnom
S te azt, király, meg nem tagadhatod.

KIRÁLYNÉ *(magában)*.

Pihá! Kizsákmányolja gyengeségét.

ROGOZ.

Elrablott kincseimmel fel nem ér
Uram, a kért néhány ezer arany.
Ismételem tehát kérésemet —

KIRÁLY *(türelmetlenül)*.

Jó, hát legyen, legyen, megadatik.
Tovább.

PÁRDÁN.

Lépjen elő Radnoth, mint vádlott.
(Általános meglepetés).

TÖBBEN.

Radnoth ? Mint vádlott ? !

KIRÁLYNE.

Úgy s én vádolom !

Tudjátok, jó urak, királytokat
Mily fejbaj gyöttri gyakran és ilyenkor
Eltiltom, hogy belépjen hozzá bárki
S Radnoth már harmadizben, vakmerőn
Tilalmam megszegé s erővel is
Belépett a királyhoz és miért ?
Magánügyekben mind a három ízben.
És nem akarok újra vádaskodni,
Nem mondom el, minő magánügyek,
Csupán ismételt engedetlenségért
Vádolva, kérem ez ítéletet :
Számúzd királyom udvarodtól őt,

Száműzzed őt latári birtokára.
 Latári vár környékét át ne lépje,
 Különben bárki foglyul ejtheti.

RADNOTH *(megdöbbenve)*.

Királyom! ez ítéletet —

KIRÁLY *(közbevág)*.

Kimondom!

És már a holnap esti alkonyat
 Uton találjon Szél-Latár felé.

RADNOTH *(menteni akarva magát, szól)*.

Uram!

KIRÁLYNÉ *(halkan Beldához)*.

Ne hagyd beszélni őt!

KIRÁLY.

Elég!

Ez ügyben nincsen több szavam. Tovább!

PARDÁN.

Nincs senki más jegyezve.

KIRÁLY.

Senki sem?

Úgy üdvözöllek híveim. Megyek.

(Ilonához.)

Fejem kábult nagyon.

KIRÁLYNÉ.

Az izgalomtól.

(A király Ilona karjára támaszkodva lejön a trónról.)

(A királyné diadalmaskodó tekintetét vet Radnóthra, tekintetük találkozik.)

(Király, királyné és kíséretök el. Az urak eloszlanak. Radnoth és Gyula maradnak.)

IX. JELENET.

Radnoth, Gyula.

RADNOTH

(egy pillanatig küzködik magában, egyszerre hátra siet, utána néz az eltávozott udvarnak, majd fájdalmas boszús kitöréssel felkiált)

Ah! *(Ismét előre jön és a baloldali karosszékre dől).*

GYULA *(vigasztaló hangon).*

Radnoth!

RADNOTH *(hirtelen kitöréssel).*

S az egész udvar előtt!

Gögös királyi asszony! . . . hogy néztek rám,

Egy percz alatt lebuktam semmivé.

Számüzni engem! . . . és az udvar . . . szégyen!

GYULA.

Radnoth, hallod Radnoth, légy férfi ! Ejh !

RADNOTH (*rá sem figyel*).

Félt tőlem minden egyes, reszketett.
 Radnothon kívül senkitől se' féltek.
 És most kaczag, kaczagnak egytől-egyig.
 Ez a szerb asszony . . . ez ! . . . egy báb király !

GYULA.

Ej ! holnap már kegyelmet nyersz.

RADNOTH (*oda sem figyel*).

Igen ?

GYULA.

A távozás előtt pár pillanattal
 Éredj még egyszer a király elé
 És biztosan kegyelmet nyersz, ha elmégy.

RADNOTH (*szinte megbotráncozva*).

Elmenjek a királyhoz én ? Soha !
 Nem ! A királyné ülne oldalán
 S lenézne büszkén, gögösen reám.
 És szégyenülten újra elmehetnék.

GYULA.

S ha mégis megkegyelmez a király!

RADNOTH

(boszúvágytól felragyogó tekintettel).

Ha megkegyelmez és én újra az,
 Ki voltam! . . . Oh tudom, mit tennék akkor!
 Tudom, hogy mit, királyi asszonyom!

GYULA.

Elmégy tehát?

RADNOTH.

Elégtételt!! . . . Csábít!

GYULA.

Fogadd szavam!

RADNOTH.

Jó, elmegyek; de ha
 Ott szégyen ér és nem nyerek kegyelmet?
 Oh akkor jaj! jaj! szerb asszony, neked!
 Nagy lesz boszúm, királyné asszonyom!
 És meg nem véd előle trónusod,
 Mert hogy ha el nem érem őt magát,
 Felforgatom királyi trónusát,
 Korona, trón nem lesznek szent előttem,
 A míg hatalmát izre-porra törtem!

GYULA.

De Radnoth, őrvöngsz, mit beszélsz, a trón?
Vigyázz, nem csak királyné ül a trónon.

RADNOTH.

Pusztul, ha kell, királyné és király,
Ez mind csekély, ha Radnoth boszut áll!

(A függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Más terem a palotában.

I. JELENET.

Királyné, Belus, Párdán.

KIRÁLYNÉ *(okmányt ír alá, átadja Párdánnak).*

Így vedd s mindenkit értesíts legott.

PÁRDÁN.

Meglesz, a mint parancsolád, Királyném!

(Meghajlik, el.)

KIRÁLYNÉ

(utána néz s néhány pillanatig gondolkozik, mozdulatlan).

Talán ne tenném még se! . . . szinte bánom.

BELUS.

Miért?

KIRÁLYNÉ.

Félek, hogy ellene szegülnek.
Tekintélyünkön újabb csorba lenne.

BELUS.

Merész szavú a rendelet, igaz,
S kényessé az teszi, mert a magyar
Elszórja kincseit javát, ha kell,
Hogy úri voltát megmutassa ezzel,
De a parancsot el nem szenvedí,
Sem a fejét nem hajtáná meg, bár
Utána veszne mindene s maga.
Természetében ez már, fel se vedd,
Csak légy erős következetesen
S meglásd érvényre jut szavad idővel.
Ha bár mit is idézne most elő,
Érvényesítsd e rendelet betűit
És ettől el ne állj, akár mi lesz.

KIRÁLYNÉ.

Kérlek Belus, eredj legott közéjük
S hozz hirt mi hamarabb.

(*Jász belép.*)

KIRÁLYNÉ (*észreveszi*).

Mi az?

JÁSZ.

Zila

Kér felségedhez bebocsáttatást.

KIRÁLYNÉ.

Ej most!

JASZ.

Oly esdve kért, könyörgjek érte.

KIRÁLYNÉ.

Ez nem szokása. Mondd, jöhet!

KIRÁLYNÉ (*mosolygva Belushoz*).

Kedveltem!

II. JELENET.

Királyné, Belus, Zila.

ZILA (*jön jobbról hátul, Belus hátravonul*).

Kegyelmes jó királyi asszonyom!
Olyan kegyes voltál irántam mindég,
Hogy én — szívem sugallatát követve,
Bátran jövök eléd, kegyes királyné,
Hogy elmondhassam kérelmem neked,
Ha azt megengeded.

KIRÁLYNÉ.

Halljuk tehát!

ZILA.

Tarts udvarodban, felséges királyné,
Mint udvarhölgyedet, kívánd atyámtól,
Hogy hagyjon engem itt. Mondjon akármit,

Ne engedd, hogy magával elvigyen,
Csak egy rövidke évig legalább
Tarts még magad körül, kegyes királyném.

KIRÁLYNÉ.

Nagyon szeretlek, kedves gyermekem.
Örömmel látlak itt magam körül,
De különös oka lehet, a mért
Kérelmedért ilyen nagyon buzogsz.
Az udvar az, mi vonz, mi itt maraszt,
Vagy őseidnek vára, az riaszt?

ZILA.

Várunkba visszamenni félek.

KIRÁLYNÉ.

És

Miért?

ZILA.

Ott férjhez ad atyám, ments meg!
Királyné, esdve kérlek! Még minálunk
Az ős szokás szerint, várunkba' kell
Az esküvőnek lennie s ha itt,
Királynémnél maradhatok, csak egy
Rövidke évig is, találhatok
Valami módot arra, hogy atyám
Megváltoztassa elhatározását
S majd nem kívánja olyannal frigyem,
Kihez soh'sem vonzódhatik szívem.

KIRÁLYNÉ *(mosolyogva)*.

S van már olyan, kihez vonzódhatik ?

ZILA *(pirulva)*.

Királyné !

KIRÁLYNÉ.

Oh ! — No hát, halljuk, ki az ?

ZILA.

De —

KIRÁLYNÉ.

Udvaromba' van ? Szólj hát !

ZILA.

Igen !

KIRÁLYNÉ.

Neve ?

ZILA.

Benő levente.

KIRÁLYNÉ.

Ah, derék !

Ő is szeret ?

ZILA.

Ő mondja s én hiszem.

KIRÁLYNÉ.

Jól van Zilám, menj most nyugodtan el.
Mikor akar indulni az atyád ?

ZILA.

Holnap!

KIRÁLYNÉ.

Jól van, ma szólok még vele.
Te csak bizzál királynédnak kegyében.
(Zila meghajlik, el.)

III. JELENET.

Királyné és Belus.

KIRÁLYNÉ.

Belus, figyeld meg a leánynak atyját,
Milyen hibája vagy erénye van;
Majd az szerint teszek s ki tudja, minden
Egyéni érdek eszközünk lehet.

BELUS.

Számító főnek gondolom, hanem
Még egy embert vehetsz szemügyre itt:
Benőt; ha szereti a lányt valóban,
S pártjára állsz ügyének, ő hálából
Híved leszen s számíthatsz rá, ha kell.

KIRÁLYNÉ.

Helyes! Beszélnem kell vele. Te meg
Menj most a főurak közé.

BELUS.

Megyek. (Eljebb hátul.)

IV. JELENET.

Királyné egyedül.

KIRÁLYNÉ

(lassan végig megy a termen, elgondolkozik).

Egy-egy ifjú levente! Ejh! . . . , hiába!
 Csak apróság, tapogatózás sötétben.
 Se' biztos mód, sem eszköz nincs reá . . .
 A félelem vagy hála! ? . . . meddő mind.
 S a leghatalmasabbak ép azok,
 Kik okozák, hogy a király ma vak.
 Hiába! nem fogom megtörni őket.

JÁSZ *(jön és jelent :)*Jön a király! *(El.)*

V. JELENET.

*Király, Királyné, Orvos.**(A király jön balról, az orvos vezeti.)*KIRÁLYNÉ *(a király elé megy).*

Királyom üdvözöllek!

A KIRÁLY *(a királyné után nyul).*Hon! *(Szól az orvosnak :)*

Jól van, doktor, hagyj most magamra.

Hon mellett felesleges az orvos.

ORVOS.

Parancsaid szerint, uram!

KIRÁLY.

Jól van!

(Orvos el.)

VI. JELENET.

Király és Királyné.

KIRÁLYNÉ

(előre vezeti Bélát és baloldalt leülteti).

Hogy vagy ma, jó uram?

KIRÁLY.

Ma jól, nagyon.

Ma szinte látok, látok mindent, látom

Gyermekkoromnak megmaradt emlékit:

Kertet, mezőt, virágos réteket,

A délczeg hadfiak dandárait.

És látlak téged, kedves jó Ilon.

Látom jóságos arczodat, szemed,

Látom e termet, (mutat) ott lehet az ablak,

Vezess oda (Ilona vezeti) s nyisd szét az ablak-
függönyt,

Hadd érje arczomat a napsugár;

Nagyon régen vágyom utána már.

KIRÁLYNÉ.

Oh! árt neked, ne kérd.

KIRÁLY.

Nem, nem, ma nem!

Úgy érzem, hogy ma nem fog ártani,

Bocsásd be csak.

(A királyné szétnyítja a függönyöket, verőfényes napsugár tör át az ablakon.)

KIRÁLY.

Oh édes napsugár!

Mily jó meleg, minden sugárát érzem!

Érzem! Gyorsabban ver a szívem is

A mindenség örök tüze, te nap!

Oh mért nem láthatom meg fényedet,

Csak egyszer még, egy pillanatra csak.

Világosságot adjatok nekem!

Oh mért nem láthatom a fényözőnt,

A természetnek végtelen pompáját,

S egy pillanatra téged is, királyné!

Én jó nőm, téged, arcodat, szemed.

Szép vagy nagyon, azt mondja mindenik.

Oh mért nem láthatom, miért, miért?!

(Fájdalma sirásra változik és Ilona karjára borul.)

KIRÁLYNÉ.

Oh Istenem! mi kín, mi gyötremelem,

A ki okozta átkozott legyen!

KIRÁLY.

Milyen jó itten melletted, hívem ;
 Ha kebleden pihenhet meg fejem,
 Nyugalom és békesség száll szívembe.
 E széles nagy hazában nincs sehol
 Egy talpalatnyi kis hely is, a hol
 Lehajthatnám e bútelt homlokot,
 Ha nem te vagy mellettem, hű Ilon.
 Erőm, hatalmam, védő angyalom.
 Vesztett szemem világa, mindenem
 Te vagy Ilon, én áldott hitvesem !
 Világtalanságom gyötrelmiben
 Majd megtagadtam Istenem, hitem ;
 De általad hit szállt szívembe ismét.
 Te benned érzem Istenem malasztját,
 Ajkadról szólt hozzám a menny ura,
 S én áldva-áldom szent nevét s hiszem.
 Az olyan nő, minő te vagy Ilon,
 Az a nagy Isten örök híradása,
 Az Istenkéznek legszebb alkotása.

KIRÁLYNÉ.

Kötelmet teljesítek csak, híven,
 A mint az ég kívánja és szívem.
 Az élet annyi sors-csapása ellen
 Egy védszövetségest adott az Isten
 Minden embernek és ez senki más,
 Mint az örök frigyes, a hű hitestárs.

Hű hitvestárssal félnehéz az élet.
Hű hitvestársak kettős horderő
S így mindenikre csak felényi jó
Az élet és a rossz sors terhiből.
S ki másra bizhatná magát a férj
Örömben, bú és bajban egyaránt,
Ki másra, mint hűséges hitvesére?
Testvérnek és a hű barátnak is
Megvan az őt különvezérlő czélja,
És azzal meg a saját érdeke
S szeressen minket bármilyen nagyon,
Talál majd olyat, kit jobban szeret;
De hisz ez máskép nem is lehet.
Ellenben a hitvesnek élete,
Örökre egy a férje életével
És nem lehet más czélja, érdeke,
Csak az, a melyik férjeé, a nő,
A mikor hitvessé leszen, szívet,
Hazát cserél, ha más honból való
És osztzik a férje nemzetével
Dicsőség, nagyság, szenvedésben egyként.
Ha fent a trónon ül, mint jó magam,
A trónon, mint királya hitvese,
Úgy a hazának üdve van kezében
S midőn királya gondtelt homlokán
El-elsimít egy-egy borús redőt,
Kettős kötelmet teljesít.

KIRÁLY.

Ilon!

Én társam, lelkem, éltem, mindenem!
Te vagy erőm, királyi szózatom,
Trónomnak és magamnak támasza.
Te rád bizom az ország üdvösségét,
Reád bizom a kormányzó jogart,
Jutalmazást és méltó büntetést.

VII. JELENET.

Előbbiek, Orvos.

ORVOS (*jön balról*).

Felséges úr!

KIRÁLY.

Mi az?

ORVOS.

Elérkezett

Mindennapos sétádnak ideje.

KIRÁLY.

Igen, jerünk! Ma vágyódom utána.

(*Ilonához*)

Sétám után majd újra eljövök.

(*A király az orvos karján el.*)

VIII. JELENET.

*Királyné egyedül, majd Tódor, később Uroz,
Szobor és több főúr.*

(A királyné kísérte néhány lépésnyire a királyt, lassan visszajön, az ablakhoz lép és kinéz.)

Szegény királyom! . . . Oh helyes beszéd!
Fenséges a természet élete.
Való, az Isten létét hirdeti
S ki nem láthatja ezt az életet,
Napfényt, virágot és a kék eget,
A ki szemevilágát veszti el,
Isten! kétkedhetik, hogy létezel!

(Kívül zúgás, lárma. Felriad merengéséből.)

Mi az? Minő zaj ez? . . . Talán bizony . . .

(Tódor belép.)

KIRÁLYNÉ.

Tódor, mi az?

TÓDOR.

Uroz néhány főúrral
Hozzád siet kegyelmes asszonyunk.
Tekintetök, hangjok, szavok harag.

KIRÁLYNÉ *(haraggal)*.

Be nem bocsátod őket!

(Tódor el jobb hátul.)

KIRÁLYNÉ.

A vakmerők !

(Elgondolkozik, felsóhajtva.)

Halvány a fényed, oh királyi székem !
 S csak halvány fény vetette szürke árnyék
 Királyi szóm, hatalmam és erőm !

*(Kivül erős hangok és zaj, majd Uroz, Szobor és főurak
 berontanak.)*

UROZ.

Hiába volt elzárkoznod, királyné !
 Hiába volt parancs szavad, ha mi,
 A főurak, kívánunk szólni véled.

KIRÁLYNÉ

(a megbotránkozástól szinte megbénítva).

Gyalázat ez ! Hallatlan vakmerés !

UROZ.

Nem úgy van ez, királyi asszonyunk !
 Hanem, a mit te téssz, az vakmerés,
 A mit te tettél, minket meggyaláz.
 Magyar király ilyen edictumot
 Ki nem adott soha s te most, királyné,
 Mit sem gondolva azzal, hogy talán
 Magyar hazánkban más milyen szokás
 Divik s uralg, mint a minőt te ismersz,
 Kiadsz ilyen sérelmes rendelést ;

De nem elég s tetézed azzal is még,
 Hogy azt a méltóságot is, a melynek
 E rendelettel új hatalmat adnál,
 Tetszés szerint adod akárkinek.
 Mi érdemet tett Párdán arra már,
 Hogy udvarispánná tegyed meg őt,
 Holott vagyunk itt érdemesbek is.

KIRÁLYNÉ *(harag és megbotrátkozással).*

Ah, ah! Minő jogon merészlitek,
 Hogy bárminő intézkedésemért
 Kérdőre vonjatok?! Hallatlan ez!

UROZ.

Minő jogon? megmondhatom, királyné!
 Mi a hazának őrei vagyunk,
 Királyi széketeknek támasza,
 Hatalmatoknak legfőbb oszlopa!

KIRÁLYNÉ *(nem hagyja tovább beszélni).*

Hazug beszéd! Ti vagytok támaszunk?
 Ti örök, oszlopok? Szép czifra szók!
 Ön hasznatoknak vagytok őrei.
 Volnátok trónunk támasza valóban,
 Úgy akkor a mai edictumot
 Örömmel kellene fogadnotok.
 Ti vagytok a hatalom oszlopa?!
 Hahá! és a hatalomért, melyet

Az udvarispán méltósága ád,
Ti nagyhatalmú rendek és urak,
Sérelmet emlegetve, marakodtok.

SZOBOR.

Való, hogy arra volna érdemesb
S lehetne itt közülünk bárki inkább,
Mint Párdán, ám de nem ezért jövénk,
Csak is, hogy visszavond a rendelést.

KIRÁLYNÉ.

A rendelést?! Csak volna bárki is
Közületek az udvarispán, akkor
A rendelet ellen se szólna egy sem.
De így van ok reá, urak, tudom,
Hogy féltetek a rendelet szavát.
Nem kellene félnetek, nem sértene,
Ha hogy azok volnátok egytől-egyig,
A kik kívántok lenni s illenék,
Hogy mind legyetek is: hű támaszunk.
De én tudom, hogy nincs ti bennetek
Se' hű szív, sem parányi becsület.

SZOBOR.

Ejh! mért vitázzunk véled itt, királyné!
Hisz van királya is hazánknak — sajnos,
Hogy oly tehetlen a magyar király,
A míg Boricsnak bujdokolni kell,

A ki jogán kívül méltó a trónra.
 Jerünk urak! szóljunk majd a királyhoz,
 Ő vonja vissza ez edictumot,
 Különben megeléglők nagyon
 Az ily uralkodást! — Jerünk urak!

(Elmegy, utána a többi, kivéve Urozt.)

UROZ.

(Pár lépést ment utánok, de hirtelen visszatér.)

Tévednek ők! hanem csak menjenek!
 De én tudom, hogy a király te vagy,
 Mert Béla név csupán, hozzád beszélek:
 Vond vissza e mai edictumot;
 A nádorispán méltóságra nálam,
 Akár hogy is tekints körül, királyné,
 Alkalmasb, érdemesbet nem találsz.
 Az udvarispán én legyek, kívánom!
 S kíváнатimnak teljesülniök kell,
 Azt jól tudod, mint azt is tudhatod,
 Hogy addig tart csupán uralkodásod,
 Míg Béla ül a trónon Értesz engem?!
 Megérts! . . . különben jaj! . . . Nagyon vigyázz!!
 Radnothot még száműzhetéd, királyné,
 Őt könnyű volt, gyűlölte minden úr.
 Tőlem már nem szabadulsz, mondhatom.
 Úgy nézz reám, hogy én vagyok a fő
 Azok közül, a kiknek egy szavára
 A gyermek Béla megvakíttatott;

A fő lehetek most azok között,
 A kiknek egy szavukra férjedet,
 Bélát, el is veszítheted! Vigyázz!! (El.)

A KIRÁLYNÉ

(megbénultan meredt Urozra s távozta után még pár pillanatig
 úgy marad, szinte a levegőbe kapkod tehetetlen dühében).

Ah! Ah! . . . tehetetlenség! Átkozott!
 Mit kell itt tenni. Mit tegyek velök?!
 Ah gyöngeség! Tehetetlen harag!

(Jön Belus.)

IX. JELENET.

Királyné, Belus.

BELUS.

Királyném!

KIRÁLYNÉ.

Oh Belus, mondd, mit tegyek?!

(De már ismét rá sem ügyel.)

Ah! ily galádság és fenyegetik!

(Fokozódott felháborodással.)

És ép azok, kik megvakították,
 Hogy bár király, erőtlén ül a trónon.

(Ismét Belushoz.)

Ha láttad volna itt előbb, Belus,
 Fejét keblemre hajtva könnyezett.

Sírt és panaszlá rossz sorsát szegény.
 Sírt a *király*, mert *nem lehet király*.
 Minden szava facsarta szívemet,
 A míg a főurak, kiknek fele
 Ez égre szóló bűnnek részese,
 Nem hogy szerényen és örülve annak,
 Hogy boszultatlanúl —

(*Hirtelen elakad, szemei kimerednek, néhány pillanatig, min szobor, mereven áll, csak arcza ölt mind vadabb kifejezést.*)

BELUS (*ijedten*).

Mi az, királyné?

KIRÁLYNÉ

(*még mindig mint előbb, fojtott hangon*).

Hogy boszultatlanúl?!

(*Hirtelen kitöréssel.*) De nem tovább!

(*Hevesen végig megy a termen.*)

De nem, én esküszöm reá, hogy nem!

BELUS.

Ilon!

KIRÁLYNÉ (*izgatottan járva-kelve*).

Ugy-e Belus, ugy-e, hogy eddig
 Boszútlanul hagyták e szörnyű bűnt?!
 Még nem nyerték el büntetésöket?
 Oh a boszú megkérhetik soká,
 De nem maradhat el soha! Megjött!
 S kezembe adta büntető hatalmát.

BELUS.

Nem értelek . . .

KIRÁLYNÉ.

Mondd, milyen czím alatt
Lehet az ország minden résziből,
Minden nemest egy helyre összehívni?

BELUS.

Országgyűlés —

KIRÁLYNÉ.

Igaz! országgyűlés!

BELUS.

De hát miért?

KIRÁLYNÉ *(rá sem figyel)*.

Országgyűlés! Helyes!
Nagyon helyesen mondtad ezt, Belus!
Mind a nemesség és a főurak,
A gyengék úgy, mint a hatalmasak.
(Mint egy maga elé képzelt képre tapadó tekintettel.)
Mind együtt egy helyen . . . s jön a király,
És én; . . . egy szó! . . . egy jel s inog a föld!
Megjött a percz, mely büntet s boszut áll!
Dirib-darab a főurak hatalma,
S a trónnak fénye újra fölragyog!

BELUS.

Az égre, szólj!

KIRÁLYNÉ.

Menj, jó Belus, csináld meg
Az iratot, a melylyel a király
Országgyűlést hirdet... s a hely... (*gondolkozik*) ...
a hely?

Ird, hogy Aradra, menj, siess, bocsáss meg,
Most izgatott vagyok nagyon, ha jössz,
Elmondok mindent apró részletekre.
Menj és siess!

BELUS.

Megyek.

KIRÁLYNÉ.

És küldd ide
Benő leventét rögtön. (*Belus el.*)

X. JELENET.

Királyné egyedül, majd Benő.

KIRÁLYNÉ.

Igy! no végre
Van biztos mód elérnem célomat.
Biztos?... Valóban az!... De szörnyű mód!

Ha megtudod, miért hivattalak.
Felelj tehát kérdéseimre nyiltan.

BENŐ.

Parancsaid szerint teszek, királyném!

KIRÁLYNÉ.

Először is felelj vitéz, szeretsz-e?

BENŐ.

Hogy én —

KIRÁLYNÉ.

Igen, szerelemmel, híven?!

BENŐ.

Igen királyném, szép, ifjú leánykát.

KIRÁLYNÉ.

Hölgyed neve?

BENŐ.

Zila!

KIRÁLYNÉ.

Szép lelkű lány!

S szívemnek kedves és így boldogságát
Elősegíteni kedvvel kész vagyok,
S most mátkaságtok már az én ügyem.

Irtóztató! . . . s van-e reá jogom?
 Jogom? s miért ne volna rá jogom?!
 Hisz a király élet-halál ura.
 És ez az ország haszna lesz. No lám!
 Gondolkozom azon, hogy megtegyem-e.
 Meg hát! Kimondom bátran a legyent.
 Pusztuljon el mi férges és fekélyes,
 E mód segít, ha elszánt és erélyes.
 Elszántan és erélylyel rajta hát!
 Pusztuljon, veszszen el e gögös had,
 A mely e kornak korcs hatalmat ad!

(Jász belép.)

KIRÁLYNÉ.

Mi az?

JÁSZ.

Benő vitéz!

KIRÁLYNÉ.

Jöhet! *(Jász el.)*

BENŐ *(jobb oldalt hátul jön).*

Királyném!

KIRÁLYNÉ.

Vitéz Benő, derék levante vagy,
 Királyi kegyre mindig érdemes.
 Miként kegyel királynéd, azt megérted,

Ne tégy tehát semmit meggondolatlan,
 Bizd boldogságtokat nyugton reám
 És nőddé lesz a lányka biztosan.
 Királyi szó, mi biztosítja őt neked.

BENŐ.

Felséges asszonyom! A legnagyobb kegy,
 Hisz e jóságra nincs is érdemem,
 Mit sem tevék, mivel kiérdemeltem;
 De szólj, parancsolj én velem, királyné,
 S kardom, karom szolgálatodra áll.

KIRÁLYNÉ.

Nem csak szolgálatért osztok kegyet.

BENŐ.

Ha most nem is, de a jövőbe' tán,
 Ha szolgálatra hű embert keressz,
 Gondolj reá, hogy én híved vagyok.

KIRÁLYNÉ.

S az már elég, hogy hívem vagy, vitéz.
 Ládd, én szívből szeretem e hazát
 S úgy sért, úgy bánt, lehangol, látnom azt,
 Hogy oly kevés van az urak között,
 Ki hívem és haszonlesés nélkül,
 Engem, mint a királynéját, szeressen.
 Légy hát hívem, vitéz, s ha társaid közt,

Ifjú magyar leventék közt, vigadsz,
 Mondd el, hogy a magyar királyné őket
 S hazájokat mily szívből szereti.

BENŐ.

Olyan kegyes, oly jó vagy, szép királyné!
 Kell, hogy híved legyen minden magyar.
 Hitemre és kardomra esküszöm,
 Minden leventét híveddé teszek.
 A vén urakból érdekszó beszél csak,
 De az ifjúság lelkesedni tud,
 A szív vezérli s annak szózata.
 Hitem reá, hogy szívből jó a szó,
 Ha majd éltetni fognak a leventék.
 S velem kiáltja mindenik híved:
 Sokaig élj, királynénk, üdv neked! (El.)

XI. JELENET.

Királyné egyedül.

A KIRÁLYNÉ

(önelégülten néz Benő után, ez első sikeren felbuzdul).

Szerencse jöjj, légy eztán már velem!
 Örökké bolygó vendég vagy úgy is,
 Tévedj be hozzám most ez egy esetben,
 S időzz' én nálam, míg bevégezem,
 A mit ma kezdek vakmerőn, elszántan.

Az nap, mikor elértem czélomat
 És az elért siker felett szemben
 A boldogságnak fénye felragyog,
 Elhagyhatsz és kereshetsz más lakot!

XII. JELENET.

Királyné és Belus.

BELUS (*jön jobb oldalt, hátul*).

Kivánságod szerint ime az okmány,
 Mely országgyűlést hív Aradra össze.

KIRÁLYNÉ (*átveszi, megnézi; diadalmaskodással:*)

Jól van, Belus, a rég várt mód kezemben,
 Csodálkozol, nem értesz engemet.
 Itt van, Belus, kezemben már az eszköz,
 Hogy egy csapással minden czélomat
 Elérhetem s biztos a győzelem.

XIII. JELENET.

Előbbiek, Király és Orvos.

(*A király és orvos baloldalt hátulról jönnek.*)

ORVOS.

Azért felséged mégis óvakodjék,
 A tűző napsugárt kerülje el.

KIRÁLYNÉ (*Belushoz*).

Távozz'! (*Belus el.*)

KIRÁLYNÉ (*a királyhoz*).

Minő hatással volt ma sétád,
Hogy érezed magad?

KIRÁLY.

Ma jól nagyon.

Ma kétszeres erőt érzek magamban.

(*Előre jöttek, király leült. Királyné int az orvosnak, az el.*)

XIV. JELENET.

Királyné és Király.

KIRÁLYNÉ.

Hogy kétszeres erőt érzesz magadban,
Ma kétszeresen örvendeztet engem.
Nagyérdekű ügyekről kell beszélnem.
Először is a reggeli edictum
A főuraknak nem tetszik sehogy,
Határozottan ellene szegülnek.

KIRÁLY.

Mit! ellene?

KIRÁLYNÉ.

Ez még csak kis dolog,
Fenyegetőznek!

KIRÁLY.

És ki a merész ?

KIRÁLYNÉ.

Ki volna ? mind a főhatalmasok.
 Azt mondják : nem s a többi megy utánok.
 Ne is boszankodjál uram miatta,
 Ez máskép nem lehet. Régóta már
 A főurak olyan hatalmasok,
 Hogy minden úgy történik, mint akarják.
 Sem ellenök, sem nélkülök, királyom,
 Te nem tehetsz, övék a hatalom ;
 De élnek is vele saját hasznukra
 És féltve őrzik e hatalmukat.
 A trón szemökben játékszer csupán,
 Csak czifraságnak nézik a királyt.
 És ép azok dölyfösködnek leginkább,
 A kiknek legkevésbbé kellene,
 Mert aljas részesi a bűnös tettnek,
 Hogy téged Kálmán megvakíttatott.
 Hogy szemvilágod vesztéd, jó uram,
 Ezek az okai, ezek tették.
 Most megcsorbitják meg hatalmad is ?
 Ne tórd tovább, módot nyujtok reá.
 Módot, melylyel hatalmuk megtörik
 És méltó büntetésök is veszik.
 Már készen itt van az irat, a melylyel
 Országgyűlést hívunk Aradra össze

S az összegyűlt rendek, urak előtt
 Felállok én és nyiltan vádolom
 Mind-mind a főnemeseket, a kik
 Kálmán királynak azt tanácsolák,
 Hogy megvakíttasson még téged is.
 Azt már előre mind elrendezem,
 Hogy egy adott jelem után a többi
 A bűnösökre tör, kik hadd vegyék ott
 Érdemlett büntetésöket és így
 Ép mind azok buknak, pusztulnak el,
 A kik a leghatalmasabbak és
 A kik nem engedik, hogy a király
 A hon javára bármit is tehessen,
 Kik megbénították erőd, karod,
 A kik mellett te báb vagy, nem király!

KIRÁLY.

Úgy van, tudom, de nem birok velök.

KIRÁLYNÉ.

Majd birok én! Elmondott tervem biztos!

KIRÁLY.

Biztos!? Mi csalfa szó! Mi bizonyos?
 A tett előtt nem biztos semmi sem.
 Mikép a mi egy percz alatt megtörtént,
 Örök idő meg nem történtté nem teszi,
 Úgy tervelhetsz te éveken keresztül,

Perczezel előbb se' tudhatod, hogy biztos.
 Hagyj föl tehát terveddel, jó Ilon!
 Nem akarom egyátalán és főleg
 Miattad nem Ilon; ha rosszul üt ki,
 Boszúval zúdulnának ellened.
 Nem! nem! Nem engedem! Oh Istenem!
 Még gondolatnak is szörnyű, hogy téged
 Veszély környezzen, kedves hitvesem.
 Inkább maradjon minden úgy, a mint van,
 Csak hogy miattad én nyugodt lehessenek.

JÁSZ (*jön, jelent*).

Radnoth kíván a távozás előtt,
 Felséges úr, színed elé járulni.

KIRÁLYNÉ.

Radnoth?! . . . Talán kegyelmet kérni jön?

KIRÁLY (*Jászhoz*).

Jöhet. (*Jász el.*)

KIRÁLYNÉ.

Radnoth számára nincs kegyelmed!

XV. JELENET.

Király, Királyné, Radnoth.

RADNOTH *(jön jobb hátul).*

(A király elé jön, megáll, tekintete a királyné tekintetével találkozik, egy pillanatig mereven néz rá, azután meghajlik előtte, mialatt magában:)

Démon van ez asszonynak két szemében !
(Fenn.) Felséges úr ! hódolva állok itt.
 Uram ! közelg az óra már, a melyben
 Elkezdem a reám mért büntetést,
 A rám mért súlyos bünhödést. Tudom,
 Nem súlyosabb, mint súlyos volt hibám ;
 De mégis felség én reménykedém,
 Hogy hátha megkegyelmezel hívednek
 És ez hozott eléd ma, jó király !

KIRÁLY.

Az ép a baj, hogy jó király vagyok.
 A jó, a gyenge, vak király, a ki
 Mert jó volt, gyenge lett, erőtelen.
 De nem végkép, mint gondolák sokan.
 Az ereimben Árpád vér buzog,
 A mely, ha kell, erős, hatalmas is !
 A mit kimondtam, másíthatlan áll.

RADNOTH *(magában).*

E szóknak asszony volt a mesterök.

Az asszony bárgyuból is hőst csinál.
 Oh, gyűlölöm ez asszonyt, gyűlölöm!
 De csak legyek még egyszer az, mi voltam.
(Fenn.) Uram király! kegyelmezz meg nekem,
 Ime, mit meg nem tettem még soha,
 Én, Radnoth, kérek és esengek.

(Király bizonytalanságot eláruló mozdulatot tesz.)

KIRÁLYNÉ *(halkan Bélához).*

Nem!

KIRÁLY.

Randnoth! ítéletem nem másítom meg.

RADNOTH *(hirtelen, nagy kitöréssel).*

Mert a királyné nem akarja azt!
 Érzem, hogy a királyné szól belőled.
 Nagyon gyűlölsz, királyné, engemet;
 De én is téged, és tudod mi az?
 Tudod e gyűlölet, hogy mit jelent?
 Hogy harezba szállok ellened, királyné.
 A trón se' fog megvédni ellenem!

(Egyre fokozottabban:)

A száműzésbe elmegyek, királyné,
 De nem sokára újra itt leszek
 S akkor hatalmam több lesz, mint tiétek!
 Mint pusztító hatalmas ár jövők
 S kereslek tégedet, felforgatom
 A trónt magát, nem kell rajt báb-király,
 És akkor törlek össze, gőgös asszony! *(Elrohan.)*

KIRÁLY *(a fejéhez kap).*

Föl, emberek! fogjátok el! . . . Ilon!

Ilon, hű hitvesem, nem engedem,

Téged fenyegetett . . .

*(A felindulástól megkapja fejszaggatásait és fejéhez kapva föl-
áll; de minden szavánál törik hangja az izgatottságtól.)*

Jaj! a fejem!

Szédül, szaggat, hol van az az irat?!

Legyen! . . . hívj hát országgyűlést Aradra,

Gyorsan, vegyed — *(lázasan levonja ujjáról gyűrűjét).*

ime, itt van gyűrűm!

Pecsétet rá, legyen akaratod.

Pusztuljon mind meg annyi, hogy ha kell,

De téged, hű nőm, nem veszthetlek el!

(A függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

Szabad hely.

(Arad.)

Hátul jobbra nagy sátor, a királyi. Előbbre a középben egy emelvényes trónsátor, két trónszékkal, onnan jobbra-balra egy-egy asztal. Körülte néhány szék s ettől néhány lépésnyire ülések kezdődnek, folytatásuk a színen kívül.

Bal oldalt elől egy asztal, mellette szék.

I. JELENET.

Királyné egyedül.

Fenséges nap, felhőtlen tiszta ég!
Ajkam remegve mondja : áldva légy!
Ma szükségem van napsugár reád,
Bevettelek tervembe téged is.

(Mereng a tájon.)

Mily csendes és nyugodt a nagy mindenség.
Egyetlen felhő nem fut az egen,
Szellőcske sincs, elült mind csendesen.
Te nagy természet, megbocsáss nekem,
Ha ünnepélyes csended nem sokára

Szavamra rémítő zaj felveri,
 S visszhangot ver talán az ég maga,
 S ég, föld között a lég rezeg bele !
 Ily tespedésnek induló idő
 Nem tisztulhat megrázkodás nélkül.

II. JELENET.

Királyné és Belus.

BELUS *(jön jobb hátulról).*

Parancsod teljesült.

KIRÁLYNÉ.

Jól van Belus !

Ugy-e huszonhat van olyan, a ki
 Egyenként, külön-külön, lett béavatva, nos ?
 Van mindenkinek embere ?

BELUS.

Igen.

KIRÁLYNÉ.

És mennyire megy számuk összesen ?

BELUS.

Körülbelül vagy hatvan-hatvanötre.

KIRÁLYNÉ.

Jó, rendbe' van.

BELUS.

Közöld tehát velem most,
Mit említél, a hátralevő pontokat.

KIRÁLYNÉ.

Még hátra van, s ez a legfontosabb,
A ki feláll és kardot ránt először,
A ki elsőnek ront közējők, mert,
Ha nincs ilyen, a hatvanöt közül
Nem mozdul addig egyik is. Mivel
Tervemben ép ez a legkényesebb,
A legutolsó napra kelle hagynom,
Mikor már nem kell árulástól félnem.

BELUS.

Királyné, erre én ajánlok embert.
Van itten egy Dömös nevű lovag,
Hogy dús volt egykor, úgy tudom, de ma
Kardján, lován kívül nincs semmije.
Én úgy hiszem, alkalmas emberünk lesz.

KIRÁLYNÉ.

Való? Rögtön beszélnem kell vele.
Keresd fel s küld ide, s ha rendbe' van
Ez is, úgy két dolog van hátra még:
Benő és társai, a fő alap!
És végre Horlát. — Mit gondolsz, Belus,
Hogy a köznemességből hány embert
Számíthatok, kik kardot rántanak?

BELUS.

Mindannyian, nyugodtan mondhatom.

KIRÁLYNÉ.

Igen, hiszed? Oh én is gondolom!
Belus, menj hát és küldd a lovagot.

BELUS.

Megyek! (*Belus el.*)

III. JELENET.

Királyné majd Dömös.

KIRÁLYNÉ.

Kóbor lovag? Nagyon helyes!
Ez az, ez kell nekem. Érz tervem, érz!
Közelg a percz, mikor való leszesz.
Közelg a percz! Igen, percz, pillanat!
Mert a siker egy pillanat műve.
A pillanatok döntenek életünkben.
Nem is a munka visz előre s fel,
Egy pillanat szeszélye dönt s emel.
Hány szorgalom munkája czél előtt,
Egy percznek hóbortjától romba dől,
Míg annyi léha és haszontalan,
Egy pillanat véletlen kedviből,
Szerencseárban úszik untalan.

(*Dömös jön Belussal, a ki mutatja a királynét és elmegy.*)

DÖMÖS.

Velem kíván beszélni a királyné.

KIRÁLYNÉ.

Honnan, ki vagy s mi a neved lovag?

DÖMÖS

(a könnyelműség jó kedélyének hangja érezhető minden szavából).

Nevem Dömös, s mi megmaradt apámról
 Az, hogy nemes vagyok, más semmi sem.
 Volt váram, földem egykor nékem is,
 De hajh! könnyelműség, sok jó barát,
 Sok édes, jó rokon, nem egy galád,
 Csel, fortély és megannyiféle móddal
 Sajátomból kitette szűrömet.
 Szebb s legnagyobb részében birtokomnak
 Ma Uroz a bitor. Nincs rá joga,
 Az Isten a tanum; de bizonyítani
 Nem tudva, nem kereshetem jogom.

KIRÁLYNÉ.

Majd megszerezzük.

DÖMÖS.

Oh kegyes királyné!

Uroz nem olyan ember, a kitől
 Ily nagy vagyont lehetne visszavenned.

Hadd el királyné, úgy is hasztalan,
Csak bajt szereznel véle önmagadnak.

KIRÁLYNÉ.

Derék vitéz vagy, lépj szolgálatomba!

DÖMÖS.

Szolgálatodba?

KIRÁLYNÉ.

Mint igaz hívem.

Maradj itt udvarunkba', majd lelünk
Számodra itt méltó tisztséget is.

DÖMÖS.

Királyné! szépnek mindég tudtalak,
De most, ismerve, azt is mondhatom,
Hogy szépségedhez méltón vagy kegyes.
Ime hódolva esküszöm neked:
Híved vagyok éretted és veled!

KIRÁLYNÉ.

Szereted-e hazád s királyodat?

DÖMÖS.

Hazám s királyom szentek én előtttem.
Az életem hazámé, hogy ha kell,
Hazám szentelt személye a király;

Nincsen merény, mit értök nem merek,
S önérdeket miattok elvetek.

KIRÁLYNÉ *(kezet nyujt).*

Királynéd, mind királyod nyujt kezét.
Köszöntlek így, mint kedves hívemet.

(Sóhajjal.)

Derék vitéz! hasonló a mi sorsunk.
Lásd jó Dömös, szegény királyodat,
Uroz s a többi drágalátos úr,
Egykor megfosztották szemeitől,
És most, mikor királyuk és urok,
Megcsorbítják tekintélyét, hatalmát,
Csak hasznukat tekintik, semmi mást,
Romlást hozván e honra, pusztulást.
Avagy a nép insége mi nekik?
De mind önérdekért mesterkedik.

DÖMÖS.

Nincs mód reá segítned e bajon?

KIRÁLYNÉ.

Egy volna tán!

DÖMÖS.

Nos rajta hát!

KIRÁLYNÉ.

Igen,

De ez a mód nagyon . . . nem akarom;

De ha az ország sorsa jut eszembe,
 Ha látom a szegény királyt, bizony
 Kész volnék megragadni ezt a módot.
 De nem tudom, hogy mind azok, a kik
 Ez egyetlen módot tanácsolák,
 Őszinte, jó tanácsot adtak-e?

DÖMÖS.

Királyné! én, a honnak hű fia,
 Megmondhatom, hogy jó tanács-e az?
 Közöld velem!

KIRÁLYNÉ.

Legyen, vitéz Dömös!
 Úgy mondják, hogy vádoljam e gyűlésen
 Azokat mind, a kik szerzői voltak
 A rút, ádáz, szentségtörő bűnnek,
 Mely Bélát megvakíttatá, mert ép
 Ezek azok, a kik tehetlenné
 Teszik ma a királyt és a hazát
 Romlásba döntik — és ha vádolám,
 Kérjek fejökre rögtön ott boszút.
 Csak egy legyen, ki karddal ront reájok,
 Ők többiek is rajtok ütnek ott.
 Irtóztató tanács, úgy érzem;
 De hogy ha látom, mit művelnek, mégis
 Eszembe jut gyakorta e tanács,
 Akarnám is megtenni és nem is.

Olyan örömmel adományozgatnám
 A megölettek birtokát azoknak,
 Kik végrehajtanák e büntetést,
 Mert a hazának nagy szolgálatot
 Tevén, méltók volnának arra mind.
 Valóban nem tudom, hogy mit tegyek.
 Nem akarom s talán nem is merek.

DÖMÖS.

De tedd, de merd, én azt tanácsolom !

KIRÁLYNÉ.

Te is ? Valóban azt hiszed, vitéz ?

DÖMÖS.

Igen ; ezek az ország férgei,
 Pusztuljanak mind irgalmatlanúl,
 Csak vádold őket nyiltan, bátoran,
 És a legelső én leszek magam,
 Ki rajtok üt, kivont karddal kezében.

KIRÁLYNÉ.

Vitéz Dömös ! Való, valót beszélsz ?

DÖMÖS.

Im esküszöm reá ! Egykép vezet
 Harag, boszú és honfi szeretet.
 Te csak vádoljad őket súlyosan,

Mutatva rájok ujjal egyenest,
S a mint beszéded súlyát érezem,
Boszút kiáltva rajtok rontok én.

KIRALYNÉ.

Legyen, vitéz, s még lesz jutalmad is!

DÖMÖS.

Legott megyek és gyűjtök társakat,
Mert van ilyen, mint én, még több is itt.

KIRALYNÉ.

Szerencse veled, jó vitéz!

DÖMÖS.

S veled!

(Meghajlik s indulni akar.)

KIRALYNÉ.

Kérlek, vitéz, küldj egy szolgát vagy őrt
Gálszéché után, mondasd, hogy várom őt.

DÖMÖS.

Rögtön. *(El.)*

IV. JELENET.

Királyné, majd Gálszéch.

KIRÁLYNÉ.

Dicső szerencse, áldva légy!

Tehát e kényes ponton túl vagyok,
 A többiekkel játszom már csupán.
 Gálszéch, Benő, Horlát szívvágyitok
 Mind ismerem, sőt teljesítem is.
 Lelkünk vágyának rabjai vagyunk,
 S így annak is, ki néki udvarol.
 Vágyunk szívünk mélyében szunnyadoz,
 Mint harmatgyöngy virágok kelyhiben,
 De hogyha bármi szóra vagy hívásra,
 Vágyunk felébred csendes szunnyadásból,
 Életre kap, kitör, harczolva, küzdve;
 El is veszíti tiszta csillogását,
 El, mint a harmatgyöngy, ha a kehelyben
 A napsugárnak csókja érve őt
 S felébredvén a csendes szunnyadásból,
 Életre kap s kiszállva a kehelyből,
 Repülve fel a nap felé siet.
 Utközt beszennyezi a por, a füst,
 Mi az neki, csak célját érje el.
 Nem nézzük azt, minő az út, a mód,
 Csak éadjuk vágyunk célját biztosan.

GÁLSZÉCH *(jön jobbról hátul).*

Felséges asszonyom, hivattál engem.

KIRÁLYNÉ.

Igen, hivattalak. Nos, hogy vagyunk
Gálszéch uram? Hallom, hogy Szirthalom
Csodás termést hozott. Derék Gálszéch!
Valóban oly szép Szirthalom vidéke?

GÁLSZÉCH.

A legszebb hely, minőt képzelhetünk.
Bércz, völgy lapály, majd rengeteg,
Úgy váltja egymást, szinte azt hiszed,
Ember rendezte így, saját tetszésre.
Ha Istenem megáldott volna engem
Fiúval, a ki nevemet örökli,
Családi váram ottan állana;
Olyan kastélyt emeltetnék a bércezen,
Hogy büszkén állna századok után.
De én vagyok családomban utolsó,
Legvégső férfi sarjadék, velem
Családunk sírba száll, kihal nevem.

KIRÁLYNÉ.

De véred él lányodban még tovább,
És még tovább, ha hogy őt férjhez adnád.
Van udvaromban egy derék vitéz,
A kit lányod szeret s az őt viszont.
Add kedvemért Zilát ez ifjúnak.

GÁLSZÉCH.

Ej lám s ki az?

KIRALYNÉ.

Benő vitéz!

GÁLSZÉCH.

Soha!

KIRÁLYNÉ.

Nem és miért?

GÁLSZÉCH.

Fattyúnak lányomat?

KIRÁLYNÉ.

Az apja bűne csak, nem az övé.

Derék levante.

GÁLSZÉCH.

Ejh! ha tizszer az!

Én lányomat egy korcsfinak, soha!

KIRÁLYNÉ.

De jó Gálszéch, ne olyan hirtelen.

Lásd a te óriási birtokod

Csupán ágbirtok és ha meghalsz, úgy

A koronára visszaszáll, no hát

Add lányodat Benőhöz és —

V. JELENET.

Királyné, majd Benő, később Gálszéch, Zila.

KIRÁLYNÉ.

Hogy más javáért, mit hogyan tegyünk,
Saját erőnkől mennyit kölcsönözzünk,
Ezt tudni fődolog, ez önerők
Sokszorzó eszköze. *(Benő jön jobb hátul.)*

Jer, jer, vitéz!

A mai nap ünnep neked, Benő.
Évente e napon eszedbe jussak.
Nagy örömet hirdet neked királynéd:
Gálszéch leányával rögtön itt leszen,
S megmondja néked, hogy Zila tiéd.

BENŐ.

Valóban?!... Oh, felséges asszonyom!
A te műved, kérdés nélkül tudom.
Légy áldva érte..... Oh, a nagy öröm
Szavam veszi s köszönni sem tudok,
De a mit én e perczen érezek —

KIRÁLYNÉ.

Mondd majd Zilának el, mert jönnek ép.

(Gálszéch és Zila jönnek jobb elől.)

GÁLSZÉCH.

Királyném, im hozom leányomat.

KIRALYNÉ.

Benő vitéz is itt.

GÁLSZÉCH.

Fiam, felelj!

Szereted e leányt!

BENŐ.

Szívemből.

GÁLSZÉCH.

Jó.

S nőül kívánod őt?

BENŐ.

Igen, uram!

GÁLSZÉCH.

Legyen tied a lány s te légy fiam!

(Kezet nyújt Benőnek.)

BENŐ *(megindulással).*

Atyám!

GÁLSZÉCH.

S tudd meg, kinek köszönheted:

Királynéd az, ki érted szót emelt.

Királyném, add te néki át a lányt.

KIRÁLYNÉ *(Zilát kezén fogva Benőhöz vezeti).*

Vegyed, vitéz, im boldogságotat.
 Vegyed kezemből hitvestársadat.
 Szeresd és légy hive, miként hazádnak
 S ha a királyné áldást kérhet rátok,
 Örök lesz itt a földön boldogságtok.

ZILA.

Kegyes királyné! *(Kezet csókol.)*

BENŐ.

Én a leghívebb
 Alattvalód vagyok s leszek.

GÁLSZÉCH *(magában).*

Derék

Fiú! ... de hogy ha nem lesz unokám!
 No akkor jaj neki, de lesz, kell lenni!

(Odalép Benőhöz, fenn:)

Ugy-e, igen?

(Benő csodálva néz rá.)

KIRÁLYNÉ

(hirtelen megérti és könnyed mosolylyal).

Mondd, hogy igen.

BENŐ.

Igen.

GÁLSZÉCH.

No, akkor jó; de mondom, úgy legyen!
És most jerünk. Üdv! felséges királyné.

ZILA.

Üdv!

KIRÁLYNÉ.

Áldás!

BENŐ.

Hódolat! (*Benő, Gálszéch, Zila el.*)

VI. JELENET.

Királyné, majd Belus.

KIRÁLYNÉ.

Megvan ez is!

Ma mit nem tenne értem meg Benő!
Egész dandárral vívna egymaga,
Ha kellene, tüzön rohanna át.
Bátor, merész, hű, szolgálatra kész,
Egész olyan, mint a minő ma kell.

(Belus jön jobb hátulról).

KIRÁLYNÉ.

Ép jókor jössz Belus; keresd Benőt,
Beszélhetsz már vele, a lány övé.
Szólj hát vele úgy, mint már megbeszéltük.
Légy óvatos, ez végső missiód.

Aztán valami emberekkel itt
 A trón-szék sátorán a szőnyeget
 Huzattasd hátra, annyira, hogy a nap
 Besüssön a sátorba teljesen.
 No menj! Igaz, Horlátot küldd ide,
 Siess, ne vedd zokon e rövides
 Beszédem, kissé izgatott vagyok.

BELUS.

Megyek s minden parancsod teljesül.

KIRÁLYNÉ *(megilletődött hangon).*

Ha nem beszélünk a gyűlés előtt,
 — S nem tudhatom, hogy milyen vége lesz —
 Kezet Belus! *(Kezet fog vele.)*

Így, így, te jó hívem!
 E kézfogáson kívül nincs szavam.

BELUS.

Áldás, szerencse véled nagy királyné!

(Belus el jobb oldal.)

VII. JELENET.

Királyné, majd Horlát.

KIRÁLYNÉ *(Belus utolsó szavát ismételve).*

Királyné?! Oh nem az! Még árnya csak!
 De hogyha ez a nap sikert hozott,

Oh, akkor az leszek, valóban az.
 Királyné, az, kezemben a jogarral!
 Érzem magamban azt, hogy van erőm,
 Helyes eszélylyel és erős kezekkel
 Vezetni, kormányozni államunkat.
 Magyar királyné! Oh magasztos, szent czím!
 Oh, én megértem, érzem mit jelent.
 Méltó leszek reá, im esküszöm:
 Czéлом csakis ten üdvötök volt s lészen,
 Király, hon és sok milliónyi népem.

(Horlát jön jobb hátul.)

HORLÁT *(nagy ceremóniával).*

Kegyes királyi asszonyunk!

KIRÁLYNÉ.

Horlát!

Tudom, mily buzgalommal dolgozol,
 Mily fáradhatlanul, de a mi több,
 Mindenben mindég oly pontos, figyelmes.

(Különös hangsúlylyal:)

Tisztod hajszálnyi pontossággal végzed,
 Ez a főérdem mindenek előtt.
 Nos hát királynéd, a király helyett,
 Még a gyűlés előtt tudatja véled:
 A tárnokságnak megürült helyét
 Te töltsd be, úgy kívánjuk.

HORLÁT.

Oh, királyném !

Én —

KIRÁLYNÉ.

Mondom, mert mindenben oly pontos vagy,
Olyan hajszálig pontos bármiben.

HORLÁT.

És az leszek ezentúl is továbbra.

KIRÁLYNÉ.

Elvárom és hiszem, hogy úgy leszen.
Csak ezt akartam most közölni véled.

HORLÁT.

Hű hódoló híved vagyok. (*Indul.*)

KIRÁLYNÉ.

Várj csak,
Hogy hol s mint üljenek *ma* az urak,
E tervjegyzéken lelheted (*átadja*). Ezúttal
Másképp leszen, mint rendesen ; kérlek
Csináld, a mint e jegyzéken leled.
Akarom, hogy ma így legyen.

HORLÁT (*átvette a tekercest*).

Így lesz,
Csak bízd reám kegyes királyi asszony !
Mély hódolattal távozom.

KIRÁLYNÉ.

Horlát!

(A királyné csókra nyújtja kezét, Horlát kezét csókol, azután el.)

VIII. JELENET.

Királyné egyedül.

Meg van! Bevégezém! — Nincs hátra más,
 Csupán egy szó, csupán a jeladás.
 Meglesz az is, a sors akarja úgy. Sors?!
 Bolond beszéd! Sorsot nem ismerek,
 Akaratot s bátorságot csupán.
 Magam akarom és merészlem is,
 Csak légy szívem most bátor és erős,
 A koczkát én merészen elvetem.
 És nyernem kell, szerencse légy velem!
 Eddig hívem valál, maradj ma is.
 Maradnod kell, te szolgám vagy ma még.
 Kiben szilárd az elhatározás,
 A ki merészen tör a cél felé,
 Melyet elérni kitűzött magának,
 Szerencséjének önön mestere.
 És az én célom, tervem oly merész,
 Merészségem meg oly határtalan,
 Hogy a szerencse szolgámmá szegődött
 S a míg merész, a míg bátor vagyok,
 Szerencsémért aggódnom nincsen ok.

(Indul a királyi sátor felé.)

Jer hát te percz, siess te pillanat,
Hogy megmutassam bátorságomat.

(*Be a sátorba.*)

IX. JELENET.

Belus és Benő.

(*Jönnek jobb elől.*)

BELUS.

Én mondhatom, hogy aggódom miatta.
Tudom, hogy a királyné szólni fog
S megrója azokat, a kik tanácsolák
Kálmán királynak ezt a szörnyű vétket,
Kik okozák, hogy a király ma vak.
Viszont ezek, most hallottam ép,
Fenyegetőznek és megesküvének,
Ha a királyné szóba hozza ezt,
Úgy készen állnak bárminő merényre.
Természetes, hogy félnek ők e vádtól,
Könnyen következményei lehetnek.
Hát arra kérlek, jó Benő vitéz,
Beszélj te társaiddal is, ha tán
Valamilyen baj, bármilyen veszély,
Fenyegetné ma itten a királynét,
Védjétek őt meg s kardot rántsatok,
A míg nem késő védelmére kelni.

Endrei Zalán: *Ilona királyné.*

BENŐ.

Valóban oly nagy a veszély?

BELUS.

Valóban.

BENŐ.

Ne félj, Belus bán, ott leszek.
 Ott én s a többiek, királynénkat
 Nem éri baj, ne féld te azt, Belus!
 Beszélek is legott velök.

BELUS.

Siess!

BENŐ.

Királynémért az életem adom! *(El bal elől.)*

X. JELENET.

Belus, majd két szolga, később Horlát.

(Két szolga jön jobb hátul.)

BELUS

(meglátva a szolgákat, a trónsátorra mutat).

E sátor az, a melyikről beszéltem.

(A szolgák a trónsátorhoz mennek, Belus jobbfelől el.)

(Horlát jön két harsonással.)

HORLÁT.

Az első jelt innen; nos, rajta hát!

(A harsonások jelt adnak.)

(A jel után Horlát a két harsonással el.)

I. SZOLGA.

Nem értem, mért kell hátra húznunk ezt a szőnyeget. Én úgy tudom, hogy a nap bántja a királyt.

II. SZOLGA.

Bántja? hisz vak, szemét még gyerekkorában ki-süttette Kálmán király.

I. SZOLGA.

De ha az arczába süt a nap — azt mondják — látja a napot és fájdalmai vannak, néha olyan lesz, mintha *(súgva)* esztét vesztené.

I. SZOLGA.

Szegény király! pedig, a kik tanácsolták Kálmán királynak ezt a szörnyűséget, most itt vannak mind.

II. SZOLGA.

Csönd! Meg ne hallja valaki közülök. Szeretnék mind, hogy ne volnának benne részesek s halálba üldözik, ki egyre rámutat.

(Már előbb visszahúzták a szőnyeget s az utolsó beszéd alatt elmentek.)

XI. JELENET.

Dömös és néhány kóbor vitéz, majd Benő és társai.

DÖMÖS *(jön jobb elől néhányad magával).*

Most volt az első jel, siessetek
 És gyűjtsetek a hány embert lehet.
 Mikor előtörök, utánam mind!
 Kivont karddal sarkomba legyetek!
 Siessetek! *(Mind el jobb hátul.)*

(Dömös el bal hátul.)

(Benő néhány vitézzel jön bal elől.)

BENŐ.

Tehát bajtársaim,
 Adjátok gyorsan hírül mindeniknek:
(Dömös megjelen hátul.)

Ha a királyné vádszava után,
 A vádlottak fenyegetéseik szerint,
 A királynéra rontanak valóban,
 Úgy kard-ki törjenek közéjük bátran
 És összevágjuk őket mind!

DÖMÖS *(előlép).*

Nem jó!

Későn lesz az, ha hogy mi azt kívárvuk;
 Meg kell előzni őket.

BENŐ *(meglepve nézi)*.

És ki vagy ?

DÖMÖS.

Nevem Dömös, kóbor vitéz vagyok
 És jó tanácsot adnék most tinéktek :
 Kövessetek majd engemet, mert én
 Előbb, mint ők csak mozdulnak helyökről,
 Karddal kezemben rajtok is ütök ;
 Ki a királynénak kissé hive,
 Az úgy fog tenni mind, mert hogy ha ők
 Nem is támadják most meg a királynét,
 S a vád után elmennek a gyűlésről,
 Egyes királyné veszte bizonyos.
 Ily vád után a méreg, orgyilkok
 Királynétok számára készen áll.

BENŐ.

Rettentő, nem lehet.

DÖMÖS.

Ifjú vitéz !

Nem ismered te azokat, de én
 Már rég tudom, ki melyik, hogy milyen ;
 Ha felkonczoltuk őket sorra mind,
 Csak üdvös dolgot végeznék, vitézek !
 Vagy tán nem égre szóló vétek az :
 Egy Árpád-verből származó fiút

Szemevilágától megfosztani ?
 Most, mivel király e vak fiú,
 Most támaszát akarnák tőle venni
 És áskálódnak a királyné ellen.
 Lépten-nyomon veszély fenýíti már
 A legkegyesb királyné életét.
 Ifjú vitézek, nincsen lelketek ?!
 Egy ily királyné, mint ez az Ilon !
 Ha rátekint az ember, lelkesül !
 Szemében a jóság és kegy ragyog,
 A lelke, az magasztos, isteni !
 És oly szép asszony, olyan szép királyné
 Nem is magyar, ki nem tart én velem,
 Kiáltva, hogy : Hitványak veszszetek !
 Te szép magyar királyné, üdv neked !

BENŐ.

Igaza van !

MIND.

Hitványak veszszetek !

Te szép magyar királyné üdv neked !

BENŐ.

Kezet ide, vitéz, ha kardot rántasz,
 Nyomodba járunk, én és társaim.
 Te csak vezess !

DÖMÖS.

Jertek tehát velem !

BENŐ.

Utána mind!

MIND.

Igen! Megyünk. Menjünk!

(*El jobbfelől.*)

XII. JELENET.

Radnoth és Gyula, majd Csorna és Idvor.

(*Jönnek balról.*)

RADNOTH.

E gyűlés nékem ép kapóra jött!
Mi sem segíthetné előbbre tervem.
Tudom, Ilona műve e gyűlés,
Ha tudná, hogy saját vesztére hirdeté.

(*Kívül másodszori harsona.*)

GYULA.

A második jel ez?

RADNOTH.

Igen. Én itt
Legszebben gyűjthetem a híveket,
A kik Borics pártjára állanak.

(*Csorna, Idvor, néhány úr és nemes jön.*)

CSORNA.

Radnoth! Itten vagyunk, beszélj velők.

RADNOTH.

Köszöntelek! Karasd s ti többiek!

(Kezet fog velük.)

Mi régen láttalak.

IDVOR.

Valóban úgy van.

Már azt hívők, hogy meg sem látunk,

Úgy mondták, lent maradsz odúdban.

RADNOTH.

Oh nem!

Meghívtak engem is. Nos itt vagyok.

Hasznára is leszek hazámnak,

Mert így ez nem maradhat már soká!

IDVOR.

Miről beszélsz?

RADNOTH.

Hát a királyi székről!

Így csak nem élhetünk tovább, urak!

Királyunk, Béla, vak, gyámoltalan

S a felesége annyi rossz szokást

Honosít meg hazánkban, mondhatom,

Hogy nem sokára végveszélybe dönti.

Nekem jó, pontos hirhozóim voltak,

Mindent tudok, mi történt udvarukban.

Gonosz világ lesz, hogy ha így marad.

IDVOR.

Pedig sokan, kik az udvarnál élnek,
Nagyon dicsérik ott az életet.

RADNOTH.

Beszéd csupán! Tudjátok mért teszük?
Hogy az urakat oda csalogassák
S minél többen győződjének meg arról,
Hogy ez uralkodás már tarthatatlan.
Én már, urak, rég elhatározám,
Hogy e gyűlésen — legjobb alkalom —
Borics pártjára gyűjtök híveket.
Nos, hozzám csatlakoztok-e?!

CSORNA.

Igen!

Vagy van olyan, ki rossznak tartja ezt?
Beszéljen! én részemről mondhatom,
A ki ellenzi ezt, nem érezi,
Mikép süllyed folyton lejjebb hazánk,
E szerb izü kormányozás alatt.

IDVOR.

Nem értem ezt, hát nem vagyunk erősek,
Hogy emelt fővel, bátran azt kívánjuk:
Máskép legyen!

RADNOTH.

Oh, Idvor, jó vitéz!

Te a királynét még nem ismered!
 Hiába a beszéd és hogy ha tán
 Nagyon hangoztatod szavad, vitéz,
 Szavad veszik s van módjok rá elég.
 Azt kérded, nem vagyunk elég erősek?
 Hisz épen abban rejlik az erőnk,
 Hogy összeállhatunk, kardunk kivonva,
 S királylyá tesszük azt a férfiút,
 Ki arra érdemes és az Borics!
 S ígérhetem, hogy már újhold előtt
 Nem lesz többé Ilona s vak király.
 A trónra már Boricest ültettük akkor
 S belőletek is főurat csinál.

(Az urak egyre gyülekeznek s mind többen lesznek.)

De itt nincs alkalom, hogy szóljunk erről,
 Majd este újra összegyülhetünk
 S végleg meghányjuk-vetjük ezt a tervet.
*(Mind elvegyülnek a többiek közé, csak Radnoth és Gyula
 maradnak együtt.)*

GYULA.

És lesz Boricsnak is hada?

RADNOTH.

Igen.

Ha egyesültek már dandárjaink,
 Akkor bejön hadával majd Borics.

GYULA.

Valót beszélve, én nekem Borics
Nem kell.

RADNOTH.

Hát visszalépsz?

GYULA.

Azt nem teszem,
Megesküvém, híved leszek, azt megtartom ;
Csak azt kívánnám, más embert keress.

(Ezalatt a színen hátravonulnak.)

(Az urak, vitézek, nemesek folyton gyülekeznek.)

XIII. JELENET.

*Előbbiek, Gálszéch és Kiszely urakkal jönnek
jobb elől. Horlát jobb hátul jön és a rendezéssel foglalatoskodik; majd Dömös, később
Benő.*

GÁLSZECH.

Míg Béla oldalán ül e királyné,
Elmondható, hogy jó királyt birunk ;
Király ez asszony minden iziben,
Jó lelkü, jó szívü, eszes, okos.

KISZELY.

Lehet, hogy úgy van.

GÁLSZÉCH.

Nem lehet, de úgy van.

*(Benő jön többed magával jobb elől.)*GÁLSZÉCH *(Benőhöz)*.

Ugy-e fiam, igaz!

BENŐ.

Mi az, atyám!

GÁLSZÉCH.

Hogy a királyné szíve jó s nemes.

BENŐ.

Sokáig éljen a magyar királyné!

TÖBB FELŐL.

Éljen!

MÁSOK.

Sokáig éljen!

ISMÉT MÁSOK.

Üdv neki!

DÖMÖS *(jönnek vele többen, jobb hátulról)*.

Ki? A magyar királyné? Üdv neki!

MINDEN FELŐL.

Üdv! Üdv!

XIV. JELENET.

*Előbbiek, Uroz, Rogoz.*UROZ *(jönnek balról elől, Rogozhoz).*

Nagyon sokszor hallom ma már.

ROGOZ.

Való, mindenfelé, hol szóba jön,
 Van egynehány, a ki üdvöt kiált
 És ez sehogy se' tetszik énnekem,
 Meglásd, végzéseket, törvényeket
 Akarnak itten hozni ellenünk.
 Ilona gyűlöl minden főnemest,
 Tudom, hatalmunk szálla a szemében.
 Résen legyünk.

UROZ.

Hisz úgy se' bir velünk.
 A míg vagyunk, a kik vagyunk, bíz' addig
 Hozhatnak törvényt, végzést ellenünk.

*(Indulnak hátra.)**(Rogoz a jobb oldalon a trónsátor előtt akar leülni.)*

HORLÁT.

Uram! nem ez helyed, az ott!

ROGOZ.

Hogyan?

HORLÁT.

Más terv, más rend szerint.

ROGOZ.

De furcsa ez.

S nem értem, hogy miért.

Különös ez.

BELUS

(jön jobb elől, megáll, vizsgálódva néz körül, egy kissé elfogódott).

Már mind együtt van itt. — Mit érezek ?

No lám, én elszánt bátor férfiú,

Kit nem riaszt meg semilyen veszély,

Úgy érzem, hogy szívem dobog, remeg.

(Horlát bemegy a királyi sátorba.)

BELUS.

Nem mertem volna ily merényt soha.

Mi másminő az asszonyok esze,

A mi nem jutna még eszünkbe sem,

Ők megteszik; az asszony szertelen,

A jóban és a rosszban egyaránt.

TÓDOR

(kijön a királyi sátorból és Belushoz megy; halkán:)

Bán! . . . Bán!

BELUS.

Mi az ?

TÓDOR.

Kérdeztet a királyné
Rendben van-e már minden rendelete?

BELUS.

Igen.

(Tódor vissza a sátorba).

Tíz lelke van tán, úgy lehet.
És mindenik erősb egy férfinál.
Csodálhatom.

DÖMÖS *(magában).*

Mily nyugtalan vagyok.
Ezt még nem érezém soha. Talán ...
Ejh! csak kezdődnék már.

BELUS.

Csak már a jelt
Adnák; e várás olyan izgató.

HORLÁT *(kijön a királyi sátorból).*

A harmadik jelt fujjad harsonás!

(A harsona megzendül, minden oldalról háromszoros felelet hallatszik. A jel után induló zendül meg. A zene alatt a királyi sátor függőnye szétnyílik. Jönnek elől az apródok, utánok urak, azután a király és királyné és kíséret.)

XV. JELENET.

Eddigiek, Király, Királyné, Párdán, urak.

(A mint a király megjelent, nagy üdvivalgással fogadják, a mely tart mindaddig, míg a király a trónszékre le nem ült. Ilona állva marad.)

BELUS *(a királynéra néz).*

Minő halott halovány!

KIRÁLYNÉ *(magában).*

Im itt a percz!

PÁRDÁN.

Felséges úr! Magyarország királya!
Parancsod és kívánságod szerint
Országgyűlésre gyűltek híveid
S midőn ez ország fői, nagyjai
A nemesek, mind hű alattvaló,
Az ég áldását kéri rád, uram,
Hódolva állják trónodat körül;
Kiáltjuk újra: üdv neked, királyunk!

MIND.

Üdv!

Üdv neked királyunk!

Üdv!

KIRÁLY.

Köszöntelek én kedvelt híveim !
Köszöntelek, hogy összegyűltetek.
És — *(fejéhez kap).*

Jaj !

MIND.

(Zúgás.) Mi az !?

KIRÁLY.

A nap nagyon erős !

KIRÁLYNÉ.

Ereszszétek lejjebb a szőnyeget !
(Sietve lejjebb eresztik a szőnyeget.)

BELUS *(magában).*

A hangja reszketett.

KIRÁLYNÉ *(magában).*

Oh jaj, szívem !
Hogyan dobog, egész valóm remeg.

BELUS *(magában).*

Való, a mi való, de félek én.

KIRÁLYNÉ *(magában).*

Nem birom ajkamat, erőtelen.

Endrei Zalán: Ilona királyné.

KIRÁLY.

Már újra jól vagyok.

(Körül moraj hallatszik: Szegény király!)

KIRÁLYNÉ

(eleinte elfogódottan, majd mind emelkedettebb és emelkedettebben).

Magyarjaink! szánjátok a királyt?!

Hallgassatok reám! Hű nép, urak,
Nemesek, vének, ifjak, gazdagok
S szegények is, mind-mind figyeljetek!!

Oh, nézzetek körül! a szép világ
Ezer pompáját látnotok lehet,
A fényes napsugárt, a kék eget,
Barátot, testvért, kedves gyermeket,
S fényes nyomorban a királytokat;
Csak ő nem láthat semmit mindezekből,
Nem az Istennek végtelen egét,
Sem a szerette kedves gyermekét,
Sem bennetek, ti hű alattvalók.

A koronának súlyát érzi csak,
Fényét nem látja meg soha. Miért?!

Artatlanul mért érte ily csapás?
Kinek fejére száll e szörnyű bűn?!

(Megáll a beszédben, siri csend, egy hang sincs, semmi nesz, nem mozdul senki, mintha mind megmerevedtek volna. Ekkor a királyné már teljesen visszanyerte erejét és hatalmas hangon tör ki.)

Megmondom én! *(Balra mutat az ott ülő főurakra.)*

E főurak azok!

Ezek tevék, hogy vak ma a király

S nem éri őket el a büntetés,

Ha azt kiáltom: Isten! küldj boszút!

DÖMÖS

(kardot rántva elő-e tör, nyomában társai).

Boszút, boszút, boszúra fel vitézek!

(A baloldaliakra rontanak. A jobb oldalon levők mind kardot rántanak, a megtámadottak felugráltnak, védekeznek, óriási zaj, zürzavar, dúlakodás, harcz fejlődik s a megtámadottak menekülendők, balra kisétnak, a többiek utánok, a színen csak a király, királyné és Tódor marad, ez a trónsátor mellett balra húzódik.)

XVI. JELENET.

*Király, Királyné, majd Radnoth s utána
Belus.*

*(A királyné a trónlépcső szélére állva, diadalmas arczczal néz
ki a harczolókra.)*

Úgy, úgy! csak rajta, pusztítsátok őket!

Csak rajta, zúgj, te harczy láрма, zaj!

Tisztuljon benned az idő, a kor,

A mi salak pusztuljon, veszszen el!

KIRÁLY.

Hol vagy Ilon, az én szívem remeg.

KIRALYNÉ.

Oh légy, uram, nyugodt.

KIRÁLY.

De nem lehet!

KIRALYNÉ.

Az ég boszúja, büntetése ez!
 Boszú elvesztett szemvilágodért,
 Boszú hatalmad csorbitásaért,
 Ez büntetést és új időt jelent;
 Trónodnak fényét hozza meg e nap!

KIRÁLY.

Oh szörnyű nap ez, azt hiszem, Ilon!
 Ez egyszer áldom, hogy nem láthatok.

RADNOTH *(jön rohanva jobb hátulról).*

Itt vagy királyné, éretted jövök!
 Oh jó utam volt sátratok mögött,
 Véres királyné! most leszámolunk.

(Tódor balra észrevétlen kiszökik.)

Te szörnyű asszony, most elér boszúm!

(Hozzá ront, megragadja kezét és lerántja.)

Le asszonyom, ma végórád ütött!

KIRÁLY *(rémülten).*

Ilon, Ilon! Megállj! Ne bántsad őt!

RADNOTH.

Beszélhetsz én nekem király, meghal!

(A királyné felsikolt és küzdve kirántja magát, Radnoth kardot emel, de e pillanatban érkezik Belus s Radnoth kardját felüti.)

BELUS.

Czudar! *(Vivnak.)*

(Jön két legény.)

Fogjátok el fiúk!

RADNOTH.

Nem engemet, én a boszú leszek.

(És küzdve mind a hárommal, hátrál, de azok utána nyomulnak.)

BELUS.

Add meg magad!

RADNOTH.

Soha!

KIRÁLY.

Ilon, hol vagy?!

(A királyné a nagy indulatok után, a durva erőszak és rémület következtében eszméletlenül lerogyott.)

KIRÁLY.

Ilon! megálljatok, hagyjátok el!

Oh jaj, a vér, senkit se bántsatok!

Hol vagy Ilon? Ilon! Meghalt! Jaj!

(E felkiáltással megszédül és alétan ledől.)

(A függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Szín: mint a másodikban.

I. JELENET.

*Királyné, Belus, Párdán, Kiszely, Gálszécs,
Urak stb.*

KIRÁLYNÉ

(teljes királyi pompában ül a trónon.)

Hiába mind, ezt meg nem másítom!
S ítéletemnek másik része az,
Hogy harmadizig minden vérrokon
E honból mindörökre száműzött,
És elkoboztatnak jószágaik
A kincstár részire; hogy pontosan
Hajtassék végre ez ítéletem, *(Párdánhoz)*
Reád bizom.

ZILA *(jön jobbról sietve).*

Felséges asszonyom,
Kis Géza herczegünkről szólanék.

KIRÁLYNE *(közel inti).*

Beszélj!

ZILA *(halkan)*.

Habár aggódnod nincsen ok,
De mint parancsolád, legott jelentem :
Kis Géza rosszul érezi magát.

KIRÁLYNE.

Kedves fiam ! *(Feláll.)* Köszöntelek urak !
Bevégezém ! Fiamhoz kell sietnem.

*(Lejön, balra elsiet. Kiséret utána, a többiek különböző irányba
el, legtöbb jobb hátul.)*

BENŐ *(Zilához)*.

Mi baj ?

ZILA.

Nincs semmi baj, de hisz tudod,
Királynénk mint imádja kis fiát
És megparancsolá : akármikor,
Ha bármilyen csekély bajt észlelünk,
Legott jelentsük, bár tanácsban üljön.
Most is jelentőség nélkül való,
Kis gyorsan elmuló baj az egész.
Jösz férjecském velem ?

BENO.

Megyek szívem.

*(Ezalatt, Kiszely és Gálszéchet kivéve, mindenki elment. Benő
és Zila balra el.)*

II. JELENET.

Kiszely, Gálszéch.

KISZELY.

Ez az ítélet kissé túlerős,
Nem gondolod?

GÁLSZÉCH.

Ha a királyné mond
Ítéletet, hiszem, hogy az helyes,
Igazságos; bármily szigorú is,
A bűnhöz mért s nem túlerős leszen.
Nem is bírálghatom ítéletét.

KISZELY *(nézi és némi gúnynyal kérdi)*

A mit mondtál, hiszed? — Nem én neked!
Azt inkább, hogy csak mondtad úgy. Valóban,
Ha kérdezem, van-e királynédnak
Joga, hogy hozzon ily ítéletet,
Nagyon nehéz lesz rá a felelet.

GÁLSZÉCH.

Tudod, hogy Béla mily beteg.

KISZELY.

Igen?

S ki az oka, hogy Béla ily beteg,

Csak a királyné, mondhatom neked.
 A vérgyűlés után, emlékezel,
 Ajultan lelték a szegény királyt,
 Azóta ilyen búskomor beteg;
 Kisérti őt a meggyilkoltak árnya.
 Ez a baja, csak titkolják nagyon.
 Véresnek látja gyakran két kezét,
 Agyában őrült, kínzó hajsza van,
 Mely ájulásba dönti untalan:

GÁLSZÉCH.

Csak ráfogás, rossz lelkű pletykaság!
 Vagy nem gyötörte kínzó fejbaj őt,
 Mióta Kálmán megvakíttatá.
 Csakhogy korával nőtt baja; és így
 Ma már uralkodásra képtelen,
 Helyette most Ilon ítélkezik.
 És így, mint bíró mindenek felett,
 Hozhat bármily erős ítéletet.

KISZELY.

Jó, jó! Mind szép szavak, csak mind hamis;
 De másmilyent nem mertek mondani.
 Nem, nem bizon, se te, se más, sem én.
 Az udvarnál nincs senkinek szava,
 A mit királynénk mond ki, az igaz!
 Ej hajh! minden megváltozott, mióta
 Az aradi gyűlésnek napja volt.

A vérnap óta nőttön-nőtt hatalma,
 E nap hatvannyolcz főürt sírba tett
 S hatalma ott sarjadt e sír felett.
 Nem is tudom, hogyan lett és mikor, de
 Mindannyian alázatossá lettünk
 És ez nem jól van így, azt mondom én.

(*Indulnak balra.*)

GÁLSZÉCH.

Hadd el, ha mostan így van ez.

KISZELY.

No, de
 Hiszem, hogy nem tart így soká s a mint
 Behunyja Béla a szemét —

GÁLSZÉCH.

Vigyázz!

(*A királyné jön. Gálszéch és Kiszely mélyen meghajolva, el.*)

III. JELENET.

Királyné egyedül.

KIRÁLYNÉ (*gyanakodva néz utánok*).

Gálszéch, Kiszely együtt, mit jelent ez?
 Gálszéchről azt hiszem hívem, de ez
 A Kiszely alattomos nagyon.

Tudom, hogy nem szeret, hanem azért
 Alázatos, hajlong, mély hódolattal.
 Ej, jól van így ! Most érezik hatalmam.
 Mind-mind alázatos és engedelmes.
 Így már dicső a trón, uralkodom,
 Az ország minden nagyja lábaimnál ;
 Egészen új világ van most körültem.
 Hatalmam nagy s szilárd. Oh mily tudat.
 Erőt ad ez szívemnek s ihletést
 Teremteni dicsőségest, nagyot,
 Hogy népem milliói áldjanak,
 A külhatalmak fői féljenek ;
 És jönnek is követjeik és mind
 Barátságot keres, mert tudja, hogy
 E trón, e korona erőt jelent.
 Hatalom és dicsőség vesz körül
 És én megállok fényes polczomon,
 A hon üdvére bizton és szilárdan,
 És mondhatom, kitűzött czélobat
 Elértem teljesen, teremtvé hasznosat.
 Uralkodásom minden évivel,
 A nép közt mind több jólét terjed el. *(Csenget.)*

(Jász belép.)

Itt várom a görög császár követjét. *(Jász el.)*
(A királyné fel-alá jár lassú léptekkel, majd leül, elgondolkozik.)

Tíz éve már ! Oh Istenem, tíz év !
 Hogy elrepült felettünk az idő.
 Tíz éve már uralkodunk. Tíz év ! ?

Hisz mintha tegnap óta volna csak.
 Hogy elröpült, pedig mi nagy idő.
 A míg tíz évig fut le a folyam,
 Partjára sem ismer reá a vándor,
 A míg az erdő tíz lombot cserél,
 Új fát lelünk nem egy kidőlt helyén.
 Hosszú idő tudom. *(Sóhajtván.)*

Oh Istenem!

Tíz év alatt megváltozik, de minden.
 Erdő, mező, lelkünk, eszünk, szívünk.
 A szív új ábrándért régít temet,
 Újat formál lehetetlen helyett,
 S más tíz év kell, hogy bebizonyítsa,
 Úgy mint annak, van ennek is sok híja.
 Lehet talán, hogy a szívünk hiányos
 S mindég keveseli a boldogságot.
 Teljes szerencse, ezt, igen . . . Mit ér,
 Ha trónomon ma büszkén ülhetek,
 Ha csillogás, dicsőség vesz körül;
 De árnya is van, árnya is . . . de nagy:
 Nyomorúságosan beteg király,
 Nem egy álmatlan hosszú éjszakám
 S egyéb . . . dicsőségemnek ára van.

JÁSZ *(jön és jelent).*

Leszlávor, a görög követ!

KIRÁLYNÉ.

Leszlávor?

Jöhet. (*Jász el.*)

(*Királyné gondolkozik a név felett.*)

De mint görög követ?! Hogyan?

IV. JELENET.

Királyné, Leszlávor.

LESZLÁVOR.

Dicső magyar királyné, üdv neked!

KIRÁLYNÉ (*nézi, megismeri.*)

No lám, valóban ő! Im üdvözöllek!
Görög császártól, mint követ, hogyan?

LESZLÁVOR.

Egy küldöttséggel már egy év előtt
Byzanczba mentem én is, de úgy kellett,
Hogy ott maradjak hosszabb időre.
Byzancz ura megkedvelt, mondhatom.
És most, mikor elhagytam udvarát,
Hogy visszatérjek végre már hazámba,
Felkért, mennék hozzád előbb, ide.
«Hazájabéli vagy», mondá a császár.
«És ezt jobban szeretném» s így lehet,
Hogy itt ma én görög követ vagyok.

KIRÁLYNÉ.

Nos, halljuk általad Byzancz urát.

LESZLÁVOR.

Hadat ígért Boricsnak az orosz
S ehhez kért még segédhadat Byzancztól.

KIRÁLYNÉ *(haraggal)*.

Ah! újra kezdi már megint?!

LESZLÁVOR.

Igen.

KIRÁLYNÉ.

Nem volt elég két ízi vereség?
Megint zaklatni készül e hazát?!

LESZLÁVOR.

De most nagyobb ám sokkal a veszély!

KIRÁLYNÉ.

A mint nem féltünk tőle eddig sem,
Hiszem, hiába jó ezúttal is.

LESZLÁVOR.

De nem jön ám és ott a baj, királyné!
Byzanczig jött a hír, hogy mily beteg
Magyarország királya s azt hiszik,
Mindennap várható, hogy a király
Bevégzi kínos földi életét.
Majd akkor jó Borics.

KIRÁLYNÉ.

Nos, mit tesz az ?!

LESZLÁVOR.

Nem sejtened? A főurak közül
Nehány, ki tisztséggel van udvarodban,
Boricsnak titkon azt üzenteté,
Készüljön, mert haldoklik a király.
Aznap midőn jobb létre szenderül,
Borics pártjára állanak az urak,
És Bélának fiát ki nem kiáltják.

KIRÁLYNÉ *(fellobban)*.

Való! ?

(Majd visszanyerve nyugalmát mosolylyal).

Csak szóbeszéd, agyrem csupán!

(Szünet.)

És nem tudod nevét az árulóknak?

LESZLÁVOR.

Nem én, királyné, ám Byzancz ura
Mondá, ezt biztosítékul hozák,
Mikor Borics kérette, hogy segítné.
Nyugodt lehetsz, Byzancz nem ad segélyt.
De azt üzenteti, ha elfogadnád
A császárnak rég tett ajánlatát,
Úgy küld görög segélyhadat neked,
A mely megvédelmez Boricscsal szemben
És biztosítja trónodat fiadnak.

KIRÁLYNÉ.

Értem, miért küldött a császár téged ;
 Már megüzentetém Byzancz urának,
 Hogy mint gondolkozom ajánlatáról :
 Ország, a mely felett uralkodunk,
 Én úgy hiszem, nem a tulajdonunk,
 S így nincsen is hatalmunkban s jogunkban,
 Tennünk-vennünk vele, a mint akarjuk,
 Sem, hogy Byzancz urának azt eladjuk.

LESZLÁVOR.

S téged nem adnak el a főurak ?

KIRÁLYNÉ.

Az más s kérdés, valóban úgy van-e ?

LESZLÁVOR.

Ha hogy ez ügyben alkudozni kész vagy,
 Írott bizonyítékot kapsz Byzanczból.

KIRÁLYNÉ.

Nem kellene ! s ez ügyben már elég,
 Egy szót se Leszlávornak !

LESZLÁVOR.

Parancsolod.

KIRÁLYNÉ.

Így Leszlávornak, ha visszamégy hazádba,
 Jelentsd, levelet küldenék veled.

LESZLÁVOR.

Szolgálatodra állok, nagy királyné,
Csak egyre kérlek még előbb.

KIRÁLYNÉ.

Beszélj!

LESZLÁVOR.

Hozzám fordult Velence követe,
Rokon-kötés fűz hozzád engemet,
Mondá s így azt hiszi, nem váratnád,
Ha szólanék néhány szót érdekében.
Tehát megkérlek, hogy fogadjad el.
Panaszoló nekem, hogy Spalató
Küldötteit, kik sokkal később jöttek,
Kihallgatád már.

KIRÁLYNÉ.

Én azt gondolom,
Hogy Leszlávor görög küldött csupán
S Velence így nem érdekelheti.

LESZLÁVOR.

Bocsánat. *(Meghajlik.)*

KIRÁLYNÉ.

Velence várni fog.

TÓDOR (*jön baloldaltól*).

Felséges asszonyom, sietve jőjj!
Nagyon rosszul van a király!

KIRALYNÉ.

Megyek.

(*Leszlávorhoz* :)

A mint mondtam, jelentsd majd indulásod.

(*Elsiet balra.*)

V. JELENET.

Leszlávor egyedül.

LESZLÁVOR.

No lám! Ki hitte volna ezt! Valóban
Királyné ez az asszony; elhiszem,
Hogy vannak az országban olyanok,
Kik nem szerethetik. Való a hír!
Erélyes asszony, férfinak beillik.
Velence követét! Nem túloz-e!
Értem, mért küldött engemet a császár,
Már ismeri, itt mily világot élnek.
Ha már Velence vár... Milyen szilárd!...
Nagyon rosszul van a király? No-no!
Ki tudja, hogy változnak még a dolgok.

(*Elmegy jobbra.*)

VI. JELENET.

*Kiszely és Csorna, majd Szobor, Idvor és Urak,
később Párdán, utána Királyné, Urak.*

(Kiszely jön Csornával balról.)

KISZELY.

Rosszabbul van királyunk, mint hiszik.
Ha most hal meg, legjobbkor volna ép.

(Gondolkozik pár pillanatig.)

De meglehet, hogy már ma meghal; Csorna!
Kérlek beszélj legott futárommal,
Mondd meg neki, hogy azt üzentetem,
Legyen bármelyik perczen útra kész,
S a mint üzentetek, indul legott
Radnothhoz és ezt adja néki hírül:
Bevégzé földi életét királyunk,
Radnoth sietve jöjjön.

CSORNA.

És futárod

Már tudja, hová kell mennie,
Már tudja, Radnoth merre van?

KISZELY.

Igen.

Ezt az utat gyakorta megtevé már.
Ha Béla holtát Radnoth megtudá,

Sietve hírül adja ezt Boricsnak
 És mind a kettő haddal jó legott.
 A gyorsaság itt most a földolog,
 Ha késünk, vesztve van ügyünk; ez asszony
 Ha engedünk időt, a föld alól
 Teremtene hadat. Siess!

CSORNA.

Megyek. *(El.)*

KISZELY.

Sietnem késztet minden pillanat,
 Mert hogy ha kis ideje is marad,
 Félek, halomra dönti terveinket
 Ez asszony gyors keze.

(Szobor, Idvor és többen jönnek jobbról.)

KISZELY.

Tudjátok-e,
 Haldoklik a király!?

SZOBOR.

Valót beszélsz . . .

KISZELY.

Hiszem, hogy tervünk nem csak szóbeszéd.
 Borics lesz a király! Úgy gondolom,
 Elég volt már Ilon uralkodása.

SZOBOR.

Nekem elég.

ELSŐ FŐÚR.

Nagyon!

MÁSODIK FŐÚR.

Uralkodás?

Bitor szó! Kényuralom.

ELSŐ FŐÚR.

Az valóban.

IDVOR.

Túloztok már megint.

HARMADIK FŐÚR.

Igaza van.

KISZELY.

Ez itt haszon nélkül való vita!
Inkább készüljetek, mert a király
Halála csak órák kérdése még.

IDVOR.

Aztán elég számmal vagyunk-e már?

SZOBOR.

Én nékem vannak híveim, csak hogy
Én félek, mondhatom.

KISZELY.

Ugyan mitől?

SZOBOR.

Ha nem nyerünk!

KISZELY.

Az nem lehet!

SZOBOR.

Nekem

Az aradi nap még eszembe van.

IDVOR.

Én nékem is.

KISZELY.

Ej, ép azért.

HARMADIK FŐÚR.

No-no!

MÁSODIK FŐÚR.

Az aggodást gyáváknak hagyhatod.

KISZELY.

Kétharmadrész pártunkhoz tartozik.

S ahhoz kétség se' fér —

SZOBOR.

Vigyázz, jönnek!

(Párdán jön balról urakkal.)

PARDÁN.

Urak, örömmel értesítelek:

Királyunk jobban érezi magát.

Csupán egy pillanatnyi gyengeség

Fogá el hirtelen.

(Jönnek urak jobbról.)

IDVOR.

Igen!?

KISZELY.

Valóban?

PÁRDÁN.

Oh, már megint elmúlt.

*(Jönnek urak. Párdán hozzájuk lép.)*KISZELY *(Szoborhoz).*

Én nem hiszem.

SZOBOR.

Ki tudja, hátha mégis —

KISZELY.

Nem lehet!

(Ismét jönnek urak, ezekhez megy Párdán.)

SZOBOR *(Kiszelyhez).*

Minden felett legyünk óvatosak.

(Jobbról orgonaszó hallatszik. A királyné jön balról.)

KIRÁLYNÉ.

Urak, nincs semmi baj, királyotok
Jól érzi már magát, hisz én magam
Nyugodtan távozám, távozhatám.
Az orgona misére hív, jerünk
S imádkozzunk királyunkért, urak.

(Indulni akar.)

BENŐ *(jön gyorsan balról).*

Jön a király!

KIRÁLYNÉ *(megáll).*

Jön a király?!

TÖBBEN.

Hogyan?

KIRÁLYNE.

Ide?

BENŐ.

Igen, ide!

KIRÁLYNÉ.

De nem — *(Indul bal felé.)*

(A király jön az orvossal.)

VII. JELENET.

Előbbiek, Király, Orvos.

KIRÁLY.

Ilon!

Misére hív az orgona, jerünk.

(Előre jön a szín közepére.)

Ottan kell lennem nékem is, úgy-e?!

(A királyné hozzámegy és karonfogja, így indulnak hátrafelé.)

GÁLSZÉCH.

Üdv a királynak!

MIND.

Üdv, üdv a királynak!

(A hangok bántó hatással vannak a királyra, visszatántorodik, a fejéhez kap.)

A KIRÁLY.

Nem, nem! Ilon! ne bántsa senki sem!

Nem akarom! A vér! Ilon! Ilon!

*(Elhanyatlik, felfogják és egy hirtelen a középre tolt karos-székre ültetik; eszméletlen.)**(Az orvos vizsgálja.)*

KIRÁLYNÉ.

Oh Istenem!

ORVOS.

Eszméletét veszíté,

Vizet! *(Egy apród elfut balra.)*

KISZELY *(Szoborhoz).*

Már nem viszi soká!

SZOBOR.

Lehet;

De mondják, gyakran gyötri ily roham.

(As apród hozza a vizet.)

(Az orvos vízzel locsolja a király homlokát.)

ORVOS.

Magához tér.

KIRÁLYNE.

Oh hála néked ég!

KIRÁLY *(eszmél).*

Orvos!

ORVOS.

Királyom, mit kívánsz?

KIRÁLY.

Mondd, ájult voltam vagy aludtam-e?

ORVOS.

Felséged —

KIRÁLY.

Ájult voltam, már tudom.

Most nem vagyok szobámban, úgy hiszem.

ORVOS.

Nem!

KIRÁLY.

Oh! mit érezek! mi tűz, erő!

(Erősen megkapja az orvos karját.)

Mit érezünk halálunk percziben?

ORVOS.

Semmit, király.

KIRÁLY.

Meddig fogok még élni?

ORVOS.

Soká, uram, nagyon soká!

KIRÁLY.

Tévedsz!

Úgy érzem, hogy mindjárt meghalok.

Hol van Ilon?

KIRÁLYNÉ.

Melletted, én uram.

KIRÁLY *(tartva Ilona kezét).*

Ilon, érzem halálomat, megyek

Oda, hol nem lesz semmi szenvedés.

Hol szemvilágom újra visszatér.

Nem mondhatok oly áldást rád, Ilon,
 Az égnek nincsen annyi sok kegye,
 A mely jutalmad volna mind azért,
 A mit velem te jót tettél, Ilon,
 Te testet öltött védő angyalom.
 Kárpótolt benned mindenért az ég,
 Itt lent, ott fent, örökre áldva légy.
 Csak arra kérlek mostan még e perczben,
 Kedves Gézából jó király legyen.
 S király legyen!! Legyen jó és kegyes.
 Ilon, hívjátok el az urakat.

KIRÁLYNÉ.

Körülted állanak, uram.

(Int az uraknak, azok előbbre vonulnak.)

KIRÁLY.

Urak!

Királyotok már nemsokára meghal.
 Oh jaj!... már fáradok nagyon... már fáj!...
 Az élet szenvedés... de megszűnik
 Legott a szenvedés s az élet is.
 Szeressétek hazátokat, urak!
 Nemessé a nemest hűség teszi;
 Oh, átok az szegény hazátokon,
 Ez országnak van legtöbb ellene,
 Legtöbb irigye is. Tehát azért
 Híven és mindig összetartsatok.

Urak! Önérdeteket feledjetek
Csak a haza javára éljetek.
Igaz hűséggel mindég, mindég... mindég...

(Meghal.)

(Az orvos vizsgálja. A királyné lesve nézi az orvost.)

ORVOS.

Meghalt!

A KIRÁLYNÉ

(megszédül, de erőt vesz magán és küzdve magával, nagy erőfeszítéssel az urakhoz fordul és szól).

Urak! hazánkknak nincs királya.

KISZELY *(Csornához).*

Menjen a futár! *(Csorna el jobbra.)*

A KIRÁLYNÉ

(fájdalmát nem tudva tovább visszafojtani, felkiált)

Uram király! *(Ráborul.)*

(A függöny legördül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Terem a királyi palotában.

Két oldalt ajtó, hátul nagy szétnyíló bíbor függöny,
e mögött nagy terem, két lépcső vezet fel.

I. JELENET.

Párdán és Kiszely.

(Párdán benn van. Kiszely jön balról.)

KISZELY.

No gondolám, hogy itt talállak Párdán,
Itt, a királyné ajtaja előtt.

PÁRDÁN.

Ki tisztét mindég híven teljesíti,
Mindég ott van, hová őt tisztje hívja.

KISZELY.

S miért, hogy olyan híven teljesíted?

PÁRDÁN.

Tisztjéhez csak hitvány lesz hűtelen.

KISZELY.

S azt mondom én, hogy hadd el tisztedet.
 Szolgálj helyette jobb, hasznosb ügyet.
 Hadd a királynét, Párdán, jöjj velünk.
 Hisz úgy sem szolgálhadd őt már soká,
 Mert Gézából nem lesz király soha!

PARDÁN.

Mért vagytok ily nagy ellenségei?
 Tizenkét éves gyermek ellensége!
 Miért, mit véte nektek e fiú,
 Honnan tudjátok, mily király leszen?

KISZELY.

Ej, mily beszéd! Párdán tudod te is,
 Hogy nem a gyermek ellen van szavunk;
 De a királyné nem kell már tovább,
 Ha hogy fiát tennők meg most királynak,
 Ő lenne gyámja s kormányzó helyette.

PÁRDÁN.

Nos és baj volna az? hisz eddig is
 Csak ő volt és nem Béla a király.

KISZELY.

Ép ez nem kell nekünk, hisz láthatod,
 Hogy az aradi vértanú óta, mily
 Nyomott a főnemesség helyzete.

Nem voltunk az előtt nagyobb urak?
 Gondolj csak vissza, emlékezz' reá,
 Az nap minden hatalmunk elveszett.
 Értsd meg, saját hasznunk kívánja, hogy
 A trónra oly királyt tegyünk, a ki
 Csakis nekünk köszönheti uralmát,
 S ki volna erre alkalmasb Boricsnál.
 Ő trónt keres s mi adjuk néki azt.
 Érted tehát, pártunkra állsz?

PARDÁN.

Minek!

Ha biztosak vagytok a győzelemben,
 Az én csekélységem felesleges.
 No lám! milyen dicső dolog, dicső!
 És biztos is, hogy győzni fog Borics?

KISZELY.

Legkésőbb holnap egyesülni fognak
 Radnoth s Gyula s mennek Borics elé.
 Az egyesült hadaknak a királyné
 Ellent nem állhat.

PÁRDÁN.

Oh, milyen nemes!

Magyar nemeshez illő szép dolog,
 Hogy árulóvá lesztetek, mondhatom.
 Elég, ne folytassad tovább. Ti hősök,

Magyar leventák sarjadékai?
Hahá! Leventák? hitvány árulók.

KISZELY (*kardjához kap*).

Vitéz! Fékezd szavad! Még azt kell hinnem,
Külföldivel beszélek, nem magyarral,
Mert meg nem értéd azt, hogy e hazát
És nagyjait veszély fenyegeti.
Nem is veszítek több szót, már megyek. (*El.*)

PÁRDÁN.

Csak menj, hová nagy céljaid vezetnek.
Az Isten örködik hazánk felett
S mindég megbüntet hűtlen hitszegést.
Az én hűségem rendületlen áll
S a csábítás akármily árt kínál,
Párdán hűségét meg nem tántorítja.

II. JELENET.

Párdán, Királyné.

KIRÁLYNÉ (*jön jobbról*).

Már itt? Nos, a fiam?!

PÁRDÁN.

Nyugodt lehetsz.
Saját rejtett lakosztályomba' van.

Endrei Zsolt: Ilona királyné.

Rejtek úton vezettem őt s nem tudja
Szolgámon kívül senki más, hogy ott van.
Szolgám hű, mint magam.

KIRALYNÉ.

Derék vitéz vagy!
Fogadd Párdán hálámul jobbomat.
S vedd, mintha az országnak jobb fele,
Mely a királyhoz mindig hű marad,
Nyujtná kezét s köszöntené hűséged.

PÁRDÁN.

Olyan nemes, olyan jó vagy királyném
S ki jól ismer, mindég híved marad;
De visszatérek, a királyfi vár.

KIRALYNÉ.

Öleld meg majd helyettem, jó vitéz!

(*Párdán el balra.*)

III. JELENET.

Királyné egyedül.

Hogy ily alattvaló olyan kevés van.
Sok ilyen férfi kellene s tudom
Reggelre már mienk a győzelem.

(*Izgatottan járva-kelve.*)

Még semmi hír, hol késnek oly soká?!
 Oh Istenem, mutass módot reá,
 A haldokló szavát, hogy teljesítsem.
 Gézám király legyen! — Oh Istenem!
 Hisz kardot vennék én magam kezembe,
 Ha győzelemre az segítene!

(Nyugtalan.)

S egyik se'jő!... (Fellobban.) S ez a fattyú Borics!
 S van oly hitvány, kinek kell ily király?!
 Az egyik jönne már! — Nem engedem!
 Segélyt kell nyernem, vagy teremtenem
 Akárhogyan, akárkitől... hiába!!
 De Géza lesz a magyarok királya!

IV. JELENET.

Királyné, Benő.

(Benő jön balról).

KIRÁLYNÉ.

No végre itt, mi hír?

BENŐ.

Megannyi rossz!

Borics hada, mint szélvihar közelg
 S a merre jött, — így mondta el futárom,
 Királyul üdvözölte őt a nép.

KIRÁLYNÉ.

Az átkozott kölyök! . . . s hogy úgy siet!

BENŐ.

Siet a többi is.

KIRÁLYNÉ.

A többi? Kik?!

BENŐ.

Délről Radnoth hada közelg felénk,
Csak fél napi járásra van ide,
S órányira Gyulának serge már.

KIRÁLYNÉ.

Órányira?

BENŐ.

Valóban annyi csak.

KIRÁLYNÉ.

Segítséget még hívni sincs időnk!
És nem tudod, melyik sereg nagyobb,
Gyulá-é vagy Radnoth hada, melyik
Hatalmasabb?

BENŐ.

Gyula.

V. JELENET.

Előbbiek, Belus jön balról.

KIRÁLYNÉ.

Mi hír, Belus ?

BELUS.

Az ellenpárt már egyre mind nagyobb
És egyre több Boricsnak a híve.
Lázítanak, bujtogatnak mindenütt,
Titokba' halkan, nyíltan egyaránt,
S meggátlani nincs eszköz, mód reá.

KIRÁLYNÉ.

Hát nincs segítség, megbukik ügyünk ?
Csak egy utat mutassatok, a melyen
Elérhetem a czélt! ... Belus! ... Benő!

BELUS.

Kiontanám legottan véretem,
Ha ez lenne ára a sikernek.

BENŐ.

Oh jaj! bénák, tehetetlenek vagyunk.

KIRÁLYNÉ.

Dicső Árpád-királyok szellemi!

Hadúr! Magyar népednek Istene!
 Segítségért idézlek benneteket,
 Segítsetek egy Árpád-sarjadékot,
 Megmentő eszmét küldjeteek nekem!

(A középről jön sietve Tódor.)

VI. JELENET.

Előbbiektől, Tódor.

TÓDOR (*lihegve, gyorsan beszél*).

Királyné! rejtset el magad s fiad!

BENŐ.

Mi az?

BELUS.

Hogyan!

KIRÁLYNÉ.

Beszélt!

TÓDOR.

A főurak — (*Elakad.*)

Szörnyű világ van ott lenn a teremben.

BENŐ.

Tisztetemhez tartozik, megyek.

BELUS.

Siess !

(*Benő gyorsan el*).

TÓDOR.

Hangos vitában voltak az urak
 És egyre mind zajosb és hangosabb,
 Míg érthetetlen lárma a terem.
 A legnagyobb zsvaj között Kompolty
 Nagy hirtelen egyik asztalra állt
 És dörgő hangon mindent túlkiált :
 «Nem kell mi nekünk Géza, nem, soha !
 Az anyja volna itten a király,
 S beléje oltaná lassanként azt,
 Hogy Géza is oly zsarnokunk legyen,
 Mint ő maga. Elég soká nyögünk
 Keze alatt, nem kell tovább ez asszony !
 S Gézát, ha valamely csoda talán,
 Mégis királylyá tenné, akkor én,
 Kirántva kardomat — s mint szólt tevé —
 Saját kezemmel megölöm az anyját !»
 No erre óriási rialom,
 Kardot rántottak, még beszélt Kompolty,
 Ordítás volt, fenyegetés körülm
 S ide futék, hogy értesítselek.

BELUS.

Legottan hirt adok. (*El.*)

KIRÁLYNÉ

(hallgatva Tódor beszédét, maga elé meredt és mozdulatlan néz mereven.)

Meghallgatál!

Ez volna hát a mentő gondolat,

Ez volna hát? Ez az! *(Elhatározással:)*

Hát megteszem!

(Röviden, daraboltan beszél.)

Tódor! Eredj; jöjjön Benő! Megállj!

Aztán keresd fel Párdánt, várom őt!

Mehetsz. Siess! *(Tódor el.)*

(A királyné megtapintja mellét, keres valamit keblében.)

Meg van. Meg lesz s kell is!

(Fel-alá járkál, évődik valamely gondolaton, majd hirtelen megáll, alakja kiegyenesedik és büszkén felveti fejét.)

Hogy van erőm, ha kell, mint férfinak,

De több, ezzel büszkélkedém, nos hát

Ma itt van az idő, hogy megmutassam!

(Jön Benő középről.)

VII. JELENET.

Királyné, Benő.

KIRÁLYNÉ.

Benő vitéz! erős vagy, férfi vagy,

Elvárom hát, hogy szótlanul végezd,

És híven teljesítsd parancsomat.

BENŐ.

Kivánj, parancsolj bármit is királyném!

KIRÁLYNÉ.

Lovadra ülsz és vágtatsz mint a szél
Gyulához és megkérdezed nevemben,
Ha még ma meghalok és haldokolva
Őt és Belust teszem meg gyámokul
Gézám mellé, kormányzókul helyette,
Gézát királynak kikiáltja-e?
Egy szót se szólj Benő, menj, menj, siess!
Látom felelnél, én nem engedem.

(Az ajtóig kíséri Benőt, az el.)

VIII. JELENET.

Királyné egyedül, majd Párdán.

KIRÁLYNÉ.

Harcz az örök időknék mozgatója,
Harcz, küzdelem a mindenség rugója.
A hol erő erőnek ellenáll,
A gyöngébb elbukik; de újra kel,
Most ő erősb s a másik tűnik el.
Harczoltam én is, folyton, szüntelen.
Én is voltam erősb, ma nem vagyok,
Ha győzők is, elvérezem a harcban.
Bukás! az ember és a sorsnak vagy

Fia. A sors egy aljas uzsorás!
 Tizszer fizettet s ő csak egyszer ad.
 Egykor a sorskocsinak tengelyét
 Erős kézzel más merre fordítám,
 Ma életemmel kell fizetnem érte.
 És így volt és így marad örökké.
 Törünk az ár ellen, a mint lehet
 S a mit kivívunk, vagy nyerünk helyet,
 Azt mind-mind elveszítjük egy napon,
 Átadva másnak a helyünk, a ki
 Megint egy másnak, harmadiknak az,
 S kutatja mind a titkot, hogy lehet
 Örökszövetséget kötnünk a sorssal.

(Párdán jön balról.)

PARDÁN.

Felséges asszonyom, hivattál.

KIRÁLYNÉ.

Én? Igen.

Készíts egy iratot, a mely szerint
 Elrendelem, hogy Géza gyámjai
 Belus és — *(megáll a beszédben, gondol egyet)*

Hadd üresen e helyet.

Utóbb irod a második nevet,
 Ezek lesznek kormányozók helyette.

PÁRDÁN.

Nem értem, hogy miért —

KIRALYNÉ.

Hadd el, Párdán,
Megérted majd, ha itt az ideje.
De készítsd el hamar az iratot,
Sürgősen van szükségem rá, siess!

PÁRDÁN.

Rögtön meglesz, királyném.

KIRÁLYNÉ.

Ez helyes!

(*Párdán el balra*).

KIRÁLYNÉ.

Ha meghalok, ha átadom hatalmam,
Hiszem, hogy minden mentve lesz, hiszen
Ha nem leszek, Gézát nagyobb örömmel
Fogadják, mint e fattyu Boricsot.
Hisz Géza Árpád vére s gyermek,
Ki könnyű szerrel tesz kedvök szerint.
Uralkodás! (*nevet*) te értéketlen semmi!
A hiúságnak legnagyobb foka!
Milyen fanyar gyönyört szerezsz, pedig
Miattad minden ember lázba jön.
Mi jót szerezsz, mi jót hozasz uradnak?
Semmit se' mi a szívet boldogítja,
Mi a kedélyt kevésbé felvidítná,
Csak tetszelgés, gyarlóság, semmi más!

Nem-e? Ej, mily bolondos gondolat!
 Igaz királynak lenni, mint a hogy
 Az Isten rendelé és boldogítani
 Egy népet, nemzetet; dicső dolog!
 De csak dicső, más semmi sem; mindegy,
 Én meghalok s fiam lesz a király!

(*Benő jön balról.*)

IX. JELENET.

Királyné, Benő, majd Párdán.

BENŐ.

Királyném, a válaszszaal itt vagyok.
 Gyula csodálva fogadá szavam,
 Az üzenetet elfogadja, csak
 Radnoth legyen s ne ő Gézának gyámja.

KIRÁLYNE (*felszökve*).

Radnoth!

(*Lassanként beletörődik a gondolatba és ismétli a megadás és gyűlölet hangján.*)

Radnoth! (*Szünet.*) Nem bánom, hát legyen.
 Úgy annál biztosabb.

(*Párdán belép, kezében két irat.*)

KIRÁLYNÉ.

Az iratok?

PÁRDÁN.

Igen.

KIRÁLYNÉ.

Rajt a pecsét? *(Átv teszi.)*

PARDAN.

Igen, királyné.

KIRÁLYNÉ.

Jól van, most hozzád el a fiam.

PARDÁN.

Ide?

KIRÁLYNÉ.

Igen, várok reátok itt; kérlek,
Küldj valakit Belusért, várom őt.

PARDAN.

Mind rendbe' lesz. *(El balra.)*

X. JELENET.

Királyné és Benő.

KIRÁLYNÉ *(nézi az átvett iratokat).*

Helyes, nagyon helyes! *(Benőhöz:)*
És visszamégy, ha kérlek, most megint
Gyulához, jó Benő.

BENŐ.

Legott, ha kell.

KIRÁLYNÉ.

Rögtön, csak még előbb ez iratot
Aláírom s ide Radnoth nevét. Így!
Vedd ezt, vitéz Benő s vigyázz reá.
Mondd, hogy már haldokolva iratám,
Mikor átadtam néked, éltem is még
Kevéssé; ám, de a mikor távoztál,
Meggzüntem élni már és hogy ha kell,
Add rá szavad, hogy ez igaz s ha majd
Gyulától visszaérkezel, jere
Hozzám legott, ne félj Benő, nem hagylak
Hazugságban, ne félj!

BENŐ.

Királyném, oh!

KIRÁLYNÉ.

Csendben,

Ez máskép nem lehet, ha visszajössz,
Jer hozzám és még elbucúzhatol.
Gyulának mondd meg, hogy jöjjön legott,
S a mint ide a palotába ért,
Gézát kiáltsa ki királynak. Érted?
Legott! és most derék Benő, siess!
A merre jársz, mondd: meghalt a királyné!

Kezet reá, hogy híven teljesítéd,
A mit parancsolék.

BENŐ.

Mind teljesítem,
Bár szívesen nem teljesíteném!

KIRÁLYNE.

Nagy érdekért nagy dolgokat teszünk!
Ha czélt akarsz elérni s célodat
Egyetlen egy eszközzel éred el csak,
Úgy rajta hát, ragadd meg ezt az egyet!
Ezt mondja az élet szabály. No menj!

BENŐ.

Gyorsabb leszek, mint képzeled, királyném!

(El balra.)

KIRÁLYNE.

A jó fiú! . . . s a többiek, szeretnek . . .

És én — — *(Erőt vesz magán.)*

Ej, el vele, nincs rá időm!

Még sok teendő vár reám.

XI. JELENET.

*Királyné, Belus.*BELUS *(jön balról).*

Királyné!

KIRÁLYNÉ.

Belus! Jer, jer Belus! Ép vártalak.

(Egyik karját Belus vállára teszi s úgy nézi.)

Barát, rokon, igaz tanácsadó,
 Szövetséges, én átadom helyem,
 Foglald el s folytasd tovább művünket.

BELUS *(aggódással).*

Nem értelek.

KIRÁLYNÉ.

Bevégezém, a mit
 Én nékem kelle tennem, most te jösz.
 Emlékezel, hogy elhatározók,
 Javára lenni a magyar hazának,
 Nagyot kellett merészlenem, tudod;
 De ez ma visszahat reám és én
 Vagyok az akadály, a mely miatt
 Gézát elejtenék s ez nem lehet.
 Királylyá kell Gézának lennie,
 Erős, erélyes, jellemes királylyá!
 Te rád bizom, neveld ilyennek őt,
 Én még ma meghalok.

BELUS.

Ilona !

KIRÁLYNÉ.

Meg.

Ha kondul majd az estharang szava,
Nincs már számomra est, csak éjszaka,
Melyből fel nem riaszt többé soha,
Se zaj, se fény, nem bármilyen csoda.
Most vitte el Benő az iratot,
A mely szerint, te és Radnoth, ti ketten
Vagytok a kis Gézának gyámjai.
Im itt a második irat, *(aláírja)* tied.
Gézám csak úgy lehet király, ha én
Megyek ; nos van hozzá erőm, hogy a
Halállal szembe nézzek bátoran.
Ne is beszélj egy szónyt is ez ellen,
Ne szóljunk, alkudozzunk a felett,
A minek meg kell lennie. Tehát
Igérd meg nékem ünnepélyesen,
Hogy hű leszel Gézához, rendületlen,
Derék királyt nevelsz belőle majd,
Helyettesítsz : apát, anyát mellette.
Megesküszöl ?

BELUS.

Megesküszöm, királyné !
Igérem néked ünnepélyesen,

Hogy szív s lélekkel Gézáé vagyok.
 Barátja, atyja, mindene leszek,
 S nem érdek, vagy haszon, de szeretet
 Vezeti majdan minden tettemet.

KIRALYNÉ.

Köszönet érte, hű derék Belus.
 Mindjárt itten lesz a fiú és én
 Utolszor látom őt s ha távozott,
 Rá nem sokára majd a kis harang
 Megszólal, tudhatod: meghalt Ilon,
 S jelenti, hogy foglald el tisztedet.
 Az ég veled és tettiden Belus. (*Megöleli.*)

XII. JELENET.

Királyné, Belus, Géza herczeg, Párdán.
 (*Párdán, Géza jönnek balról.*)

PÁRDAN.

Itten vagyunk!

GÉZA (*anyjához fut*).

Anyám!

KIRALYNÉ (*megöleli*).

Kedves fiam!

Nos, hát hogyan, mint tetszik új lakásod?

Rosszul, ugy-e ; bezártan, mint fogoly !
 Már nem maradsz továbbra ott, fiam,
 Szabad leszesz, mint voltál eddig is.

(Kissé megszédül, fejéhez kap.)

GÉZA.

Mi az anyám, mi baj ?

KIRALYNÉ.

Már semmi sem.

Lásd kis fiam, nekünk most válnunk kell.

Én innen messze-messzire megyek.

Te itt maradsz, maradnod kell.

Fiam, te lesz Magyarhazánk királya.

Helyettem gondja lesz reád egy úrnak

S a jó Belusnak is ; szeresd fiam,

Szeresd tovább, a mint eddig szeretted.

Ő lesz atyád, lesz ő a gondozód,

Barátod is, csak hallgass rá fiam !

GÉZA.

Oly messze még anyám, de hát miért ?

S míg visszajössz, küldj néha hírnököt.

KIRÁLYNÉ.

Hová megyek, oly messze a határ,

Hogy onnan erre nem kerül futár.

GÉZA.

S mikor láthatlak újra majd anyám ?

KIRÁLYNÉ.

Azt nem tudom, de újra látjuk egymást.

GÉZA.

Ugy-e igen, lásd, jó leszek, anyám,
Tudom, sietni fogsz, hogy visszatérj,
S nem akarom, hogy rám panasz legyen.

KIRÁLYNÉ *(erősen magához öleli).*

Nem, ugy-e jó fiam, szép gyermekem.
Gondolj reám, ha már itt nem leszek,
Akármikor, bármit teszesz fiam,
Eszedbe jussak én s ez jóra hajtson.
Az Isten áldja minden perczedet.

(Magában.)

Én Istenem uram, nem birom el,
Erőt nekem, mert gyöngé az anya.
(Fenn.) Csókolj meg, kis fiam ! *(Kitárja karjait.)*

GÉZA

(anyjához simul, átfogja a nyakát és megcsókolja).

Anyám !

KIRÁLYNÉ *(magához szorítva, fájdalommal).*

Fiam !

(Szünet után a királyné lefejtí magáról a kis Géza karjait.)

Így! és most kis fiam eredj Belussal,
Majd ő vezet, menj csak vele fiam!

(Megfogja Géza kezét és halkán szól Belushoz.)

Im átadom neked, ez végbucsunk.
Nálad fiam és túsod esküvése.
Ma még az Ur előtt leszek vele.
Isten veled Belus és légy erős,
Könyek lopóznak már szemembe, menj!

(Átadja Gézát; hangosan:)

Így, kis fiam, menj most Belussal el.

BELUS *(nézi a királynét mereven).*

Te nagy királyné, áldjon ég.

(Gézához.) Jerünk!

(Megy Gézával, az ajtóban megáll s még egyszer visszanéz, a királyné egy tekintettel még egyszer búcsut int, mire Gézával el.)

(Szünet.)

KIRÁLYNÉ *(Párdánra néz).*

Jó Párdán, nincsen már lakodra szükség.

Én jó hívem, e nap emlékeül

Fogadd el, Párdán, tőlem ezt a lánczot,

Ha szeretted királynédát kevéssé,

Tartsd becsben ezt az ékszert.

(Leveszi nyakáról az aranylánczát s Párdán nyakára csatolja.)

PÁRDÁN.

Oh! királyné!

Szívemben sejtelem kinez, a mely —

KIRÁLYNÉ.

Hadd el, csodálatos erő a sejtelem,
De néha mégis csalhat jósszava.
Hagyj most magamra.

PÁRDÁN.

Már megyek.

KIRÁLYNÉ.

Megállj!

Nyujtsd jobboldat vitéz. *(Kezet fog.)*

Most ég veled.

PÁRDÁN *(kifelé menve, magában).*Oh Istenem, oly rosszat sejt szívem! *(El balra.)*

XIII. JELENET.

Királyné egyedül, majd Benő.

KIRÁLYNÉ.

Meg van ez is, kevés van hátra még.

De az a legnagyobb! *(Becsémelő hangon)*

A legnagyobb? Miért?

Egy pillanatnyi elhatározás,

Egy pillanat s késő megbánni már.

Itélkezém élet-halál felett,

Szavamra éltek, haltak emberek,
 Egyetlen egy szóm vérfürdőt csinált,
 És én magam tán féljem a halált?!
 Ej, el haszontalan sok gondolat!

BENŐ *(belép balról, fáradt; lihegve beszél).*
 Felséges asszonyom!

KIRÁLYNÉ.

Itt vagy Benő!

BENŐ.

Nyomomba' már Gyula s vitézei,
 S zúgják, hogy éljen Géza, a király!

KIRÁLYNÉ.

Hogy, Géza, a király! ugy-e?!

BENŐ.

Igen!

KIRÁLYNÉ.

Légy áldott Istenem! Te most Benő
 Eredj és add a palotában hirül,
 Hogy a királyné meghalt és huzasd
 Meg a harangokat s jer vissza rögtön.
 Ez ajtókat bezárom én magam
 S a függönyt kívül őrized te majd,
 S a míg csak szól egyetlen egy harang,

Be nem bocsátasz senkit sem ide ;
 Ha a harangszó mind elhallgatott,
 Akkor jöhettek már, országnagyok
 Nemes urak, én többé nem vagyok.
 Itt mellettem kiáltják ki fiam,
 Oh ezt még hallanom kell, jó Benő !
 Menj, menj siess, tedd mint parancsolám.
 Isten veled, Benő, szeresd fiamat.
 Légy hozzá is hű, mint hozzám valál.
 Köszönts nevében nődet, szép Zilát.
 Isten veled ! Őrizd e függönyt jól.

BENŐ *(megindultsággal)*.

Királyném. *(Kézet csókol.)*

Jó, kegyes királyném ! Oh !

A fájdalom facsarja szívemet.

Nem birom el.

KIRÁLYNÉ.

Oh, jó fiú ! de menj,

Fut az idő, Gyula itt lesz legott.

Siess, siess Benő !

BENŐ.

Az ég veled !

(El középen.)

KIRÁLYNÉ

(állva marad azon a helyen, küzd fájdalmával, vissza akarja fojtani, heves mozdulattal kitörli könnyűit s azután bezárja a jobb és bal ajtót. Előre jön, megáll a kerevetnél, majd rádől.)

Nos, rajta hát!

(Kebőléből egy kis ékszer vesz ki s nézi azt.)

Örök erő, halál!

(Egy kancsóból a mellette levő serlegbe vizet önt s azután az ékszer tartalmát a serlegbe.)

Így! és csak egy enyhítő serleg víz!

S utána tűz, gyilkos tűz és halál!

Isten veled fiam s magyar haza!

(Fájdalommal, mely lassan sírásba megy át.)

Fiam! fiam, elhagylak tégedet!

Oh érzem, érzem, fáj nagyon a válasz.

Az élettől megválnom fáj nagyon.

Az élet kapcsa, oh nagyon erős.

(Megkondulnak a harangok; felriad.)

Harangzúgás! Ne még, ne még, oh jaj!

Halál! nem féltem tőle még imént,

De most, mikor előttem áll, riaszt.

Félek fagyos lehedtől zord halál!

Ej! el veled halált hozó ital!

(Felkapja és ki akarja önteni a serleget. Abban a pillanatban hallatszik nagy, tompa, de érthető zúgás.)

Éljen sokáig Géza király! Éljen!

(Erre megborzad és lassan visszateszi a serleget.)

Éljen fiam! Halnom kell énnekem.
Oh milyen gyöngé lettem, hős Ilon!

(Kívül.) **Gézának üdv! éljen Géza király!**

(Ismétli ragyogó arcczal:)

Gézának üdv! Az! az! tovább! Üdv! élet!

(Lassan átváltozik az arca.)

De én nekem halál, szép gyász zene!
De zúgj csak, zúgj, hadd hallom hangodat!

(Kívül nagy zúgás.)

(Éljen Géza, éljen a király. Éljen. Éljen.)

(Éljen a király. Éljen Géza.)

(Balfelől kívül Radnoth hangja.)

RADNOTH.

Bocsássatok, én látni akarom!

KIRALYNÉ (rémülten).

Mi az? ki ez? Radnothnak hangja volt.
Kifogytam az időből, jer halál!

(Küszsza a serleget.)

RADNOTH (nyitni akarja az ajtót).

Ah, zárva van!

(Az ajtó betörik. Radnoth beront.)

XIV. JELENET.

Királyné, Radnoth, Belső.

RADNOTH.

Tudtam, hogy él, tudtam!

Kívül: Éljen Géza, éljen a király!

RADNOTH.

Megálljatok! ez hitvány árulás!

Csalárd királyné, ily fogással élsz?!

BENŐ *(beront)*.

Mi az? Mi az?

(Királyné szólni nem tud, csak mutat Radnothra.)

BENŐ *(kardot ránt)*.

Ah! vakmerő czudar.

RADNOTH.

Czudar te vagy, kölyök!

BENŐ.

Ah!

(Rátámad és megvágja.)

RADNOTH *(eltántorodik)*.

Jaj! megölt!

(Fenygetőleg a királyné felé lép.)

De nem halok meg, míg ki nem kiáltom.

(Észreveszi a királyné halvány voltát és roskadozását és szótlán rá mereszti tekintetét.)

KIRÁLYNÉ.

Jól van halál, érzem sietsz, siess!

(Lercskad.)

RADNOTH

(sebéhez kap, erőlködik; megérti a királynét).

Meghal! együtt megyünk... ki innen!... Jaj!

(Kitámolyog. Benő utána megy.)

KIRÁLYNÉ.

Ti megdicsőült hős Árpád-királyok!

Fogadjatok közetek engem is,

Kérjétek fenn az Isten szent kegyét, hogy

Bocsásson föl magához engemet.

(Szünet.)

Oh! hála érte néktek, érzem

Színed elé jutok fel Istenem! — *(Meghal.)*

(Még pár pillanatig hallható a harangzúgás, de elhalása után szétnyílik a függöny.)

XV. JELENET.

Az összes főurak együtt. Belus mellett a kis Géza, Gyula.

GYULA

(Lejön, odalép a királyné teteméhez, majd hátrafordulva, illetődött hangon szól:)

Kettős imát rebegjünk el urak!
 Egyet a holt királyné üdveért
 S legott utána majd a másikat, hogy
 Sokaig éljen Géza, a király!

(Vége.)

adandók. A szerzőnek jutalmat nyert színműve tulajdona marad s így ki is adhatja bármikor, azonban e gyűjtemény számára díj nélkül tartozik átengedni. A gyűjtemény kiadhatása végett, a körülmények szerint, egy vagy két évre a pályázat felfüggesztetik, s a ki nem adott jutalomból s bírálói díjból fedeztetnek a kiadások költségei. A netalán fennmaradt összeg, valamint a kiadásból befolyó jövedelem, részint az aranyok vásárlásánál előforduló árfolyami különbözetek fedezésére, részint pedig a bírálóknak szánt összeg pótlására fordítandó.

A Kóczán-jutalomért versenyző pályamunkák beadásának állandó határnapja máj. 31., a jutalom kiadásáé pedig az erre következő december 3-ika, az alapító nevenapja.

A pályaművek megbirálásában az I. osztályból választandó három akadémiai tag jár el. Ezek közös értekezleten határozzák el, melyik mű nyerje el a jutalmat, melyik dicsértessék meg. Ezután választanak magok közül oly előadót, a ki a többség nézetét pártolja s a ki saját felelőssége alatt értekezik az egész pályázatról, és ennek, közmegállapodás szerint, alaposan indokolva adja elő eredményét. Ha a jutalom oly műnek adatik ki, mely nem áll irodalmi színvonalon, e körülmény a jelentésben megemlítendő, minthogy az ily színművek a kiadandó színműtárba föl nem vétetnek.

Az akadémia az alapítólevél értelmében, az I. osztály fölterjesztésére, 1892-ben két évre (1893—1894.) felfüggesztette a pályázatot s megbízta az I. osztályt a *Magyar történeti színműtár* megindításával.

A pályázat első ízben 1887-ben hirdettetett ki; a színmű tárgya ez alkalommal a hún vagy magyar hősmonda köréből volt veendő. A pályadíj 1888. nov. 26-án az *Attila halála* című öt felvonásos tragédiának íteltetett oda, a jeligés levél felbontatván, Szász Károly neve tűnt elő.

Az 1888-ban kitűzött pályázat tárgyköréül a honfoglalás és vezérek kora állapíttatott meg. A pályadíj 1889. decz. 16-án *István vezér* című drámának íteltetett oda, melynek szerzője szintén Szász Károly volt.

Az 1889-ben kitűzött pályázat tárgyköréül a magyar királyság és keresztyénség megalapításának kora (Szent István-tól I. Béláig) állapíttatott meg. A pályadíj 1890. nov. 24-én a *Pogány magyarok* című drámának íteltetett oda. A felbontott jeligés levélből Gabányi Árpád neve tűnt elő.

Az 1890-ben kitűzött pályázat tárgyköréül Salamon vagy Szent László kora jelöltetett ki. A pályadíj 1891. decz. 14-én adatott ki a *Koronáért* című színműnek, oly megjegyzéssel, hogy az nem áll jelen drámairodalmunk színvonalán, ezért a pályázatot az ügyrend értelmében ismételni kell s a jutalmazott mű a megindítandó *Színműtárba* nem veendő fel.

Az 1892-ben ismételve kitűzött pályázaton a pályadíj 1892. november 28-án a *Charitas* című szomorújátéknak íteltetett oda. A jeligés levél felbontatván, abból Váradi Antal neve tűnt elő.

1893—1894-ben a pályázat fel volt függesztve.

Az 1895-ben kitűzött pályázat tárgyköréül Könyves Kálmán és Vak Béla kora volt kijelölve. A pályadíj 1895. nov. 25-én az *Ilona királyné* című szomorújátéknak íteltetett oda. A felbontott jeligés levélből Endrei Zalán neve tűnt elő.

Az 1896-ban hirdetett pályázat tárgyköréül a II. Gejza és III. Béla kora volt kijelölve. A pályadíj 1896. nov. 30-án a *IV. István* című drámának adatott ki. A felbontott jeligés levélből Somló Sándor neve tűnt elő.

Az 1897-ben kitűzött pályázat tárgyköre Imre, II. Endre és IV. Béla korából volt veendő. A pályadíj 1897. nov. 29-én a *Szent Margit asszony* című szomorújátéknak íteltetett oda; a jeligés levél felbontatván, Váradi Antal neve tűnt elő.

1898-ban az akadémia az I. osztály javaslatára két évre (1898—1899) felfüggesztette a pályázatot s megbízta az I. osztályt, hogy az 1892—1896-ban jutalmat nyert pályamunkákat a *Magyar történeti színműtárban* bocsássa közre.

Az I-só osztály 1898. május 3-án tartott zárt üléséből.

Gyulai Pál,
osztálytitkár.